

ELISI
KATIKA
NCHI
YA AJABU

ELISI KATIKA NCHI YA AJABU

ELISI KATIKA NCHI YA AJABU

LEWIS CARROLL

SUBA	OLIO JAHILIYAHU	SEWAKI
I. PANGO LA SUGODA	-	11
II. KIDOWEWA CWA MACHOVI	-	10
III. SEKENDANO LA KALI	-	28
IV. NYUMBA YA KUNGUZA	-	34
V. MASHAURI YA MUDU	-	44
VI. NOURDWE NA PILAPILA	-	55
VII. KAKAMU YA WENYE WAZEE	-	67
VIII. MACHAZZO YA MAGIA [ALICE IN WONDERLAND: SWAHILI]	-	73
IX. RADINI YA KABA	-	86
X. NOOKA YA KANNA	-	94
XI. MWINI WA MAARIFI	-	101
XII. UGALIKI WA KIPK	-	108

LONDON

THE SHELDON PRESS

HOLY TRINITY CHURCH, MARYLEBONE ROAD, N.W.1.

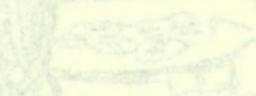
1967

ELTSI KATIKA

СИЛАЯНКИ

First published, 1940

[ЛІТАНОГРАФІЯ НА ДЕРЕВІ]

СІЛЯНКА

СІЛЯНКА

СІЛЯНКА

СІЛЯНКА

MADE IN GREAT BRITAIN

Zamazi sana Mungu unooja
 Aliyependwa na watoto,
 Alivahadithia kwa unooja
 Ihaben **YALIYOMO**

SURA	UKURASA
I. PANGO LA SUNGURA	- 11
II. KIDIMBWI CHA MACHOZI	- 19
III. SHINDANO LA KAKA	- 28
IV. NYUMBA YA SUNGURA	- 34
V. MASHAURI YA MDUDU	- 44
VI. NGURUWE NA PILIPILI	- 55
VII. KARAMU YA WENYE WAZIMU	- 66
VIII. MACHEZO YA MALKIA	- 75
IX. HADITHI YA KASA	- 86
X. NGOMA YA KAMBA	- 94
XI. MWIZI WA MAANDAZI	- 101
XII. USHAHIDI WA ELISI	- 108

Inayoo mmoja ni Mungu
 Mwanzilhe, si nafasi
 Moa halihi nayo, hili halihi
 Hili halihi nafasi, nafasi

YOMOYLIAY

First published, 1849.

		CONTENTS	
11	-	I. ПАМЯТЬ О СУДЬБЕ	СУДЬБЫ
12	-	II. ИСКУССТВО АКА МАДАНОСА	
13	-	III. БЫЛЫЕ ДНИ АКА КАЛА	
14	-	IV. МУЗЫКА АКА ГУРГУНДЫ	
15	-	V. МАРШАЛЬСКАЯ МОДА	
16	-	VI. МУЗЫКА АКА ПИЛЧИЛЫ	
17	-	VII. КАНАКИ АКА НАЧАЛЫК МАСАМЫ	
18	-	VIII. МАДАНОС АКА ОСНОВА МАЛЫХ	
19	-	IX. АКА АЛЫК АКА КИСКАН	
20	-	X. АКА АЛЫК АКА КИСКАН	
201	-	XI. УБОРЫЩИЕ АКА БИРСА	

ZAMANI sana Mzungu mmoja
Aliyependwa na watoto,
Aliwahadithia kwa umoja
Habari tamu sana za ndoto.

Na mimi basi ninapenda
Watoto Waafrika pia,
Nimefikiri watapenda sana
Kwa lugha yao nzuri kusikia

Habari za mtoto yule
Katika Nchi ya Ajabu.
Tafsiri yake naam ni kazi kubwa
Furaha yao kwangu ni thawabu.

Njoni watoto na kaeni,
Tutafurahi sana sisi !
Sikilizeni nitakaposoma
Maneno na matendo ya Elisi.

Ingawa mimi ni **Mzungu**
Mniridhie; si mgeni,
Mna bahati nami bila shaka.
Sikilizeni sana, nyamazeni.

E. V. St. L. C.-D.

SURA I

PANGO LA SUNGURA

HAPO kale palikuwa na mtoto mwanamke, jina lake Elisi. Wakati wa mwanzo wa hadithi hii Elisi alikuwa amekaa pamoja na dada yake katika kivuli cha mwembe; mara kwa mara alikuwa akitazama kitabu alichokuwa akisoma dada yake, lakini kilikuwa kitabu kisicho picha; Elisi akasema moyoni mwake, " Kitabu bila sanamu hakina faida " akapiga mwayo akanena " Nataka niondoke nikachume maua, lakini nimechoka kabisa " !

Hapo yule Elisi alishtuka kumwona sungura mweupe mwenye macho mekundu aliyeokuwa

akikimbia; Elisi hakustaa jabu hata alipomsikia yule sungura akisema, "Ole wangu, ole wangu ! Nitachelewa kabisa."

(Halafu alikumbuka ya kwamba sungura hawasemi, lakini wakati wa hadithi hii haku-shangaa.)

Sungura alitoa saa mfukoni mwake; mara Elisi akaondoka akasema "Lo ! sungura ana kanzu na mfuko na saa ! Naam hii ni ajabu kubwa !" Akapiga mbio, akamfuata shambani, na kwa bahati hakumpotea bali alimwona akiingia pangoni mwake.

Elisi hakukaa kufikiri bali akaendelea kumuata sungura. Pango liliendelea moja kwa moja kwa mwendo wa dakika kumi, kisha njia ikatelemka kwa ghafula kama inayoingia kisimani, na kwa sababu ya giza lililokuwako Elisi hakuliona lile shimo, akatumbukia; lakini hakuilia wala hakuogopa kwa kuwa hakuanguka kama jiwe, lakini alitelemka kama kwamba alikuwa akiruka hewani, alikuwa akianguka pole pole.

Kwanza Elisi alijaribu kutazama chini, lakini hakuona kitu ila giza tupu, kisha akatazama kuta za kisima, na kumbe zilikuwa na makabati mengi na vibao vya kuwekea vitabu; huko na huko zimetundikwa ramani na sanamu. Katika kibao kimoja akaona chupa nyingi sana, aka-twaa moja akasoma katika cheti chake "Matunda ya Machungwa." Halafu aliogopa kuia-

ngusha akasema "Labda pana watu chini, nitawadhuru nikiiangusha chupa hii." Lakini alijitahidi akairudisha katika kibao kingine.

Elisi aliwaza, akasema moyoni "Basi, baada ya kuanguka namna hii sitaogopa tena kuanguka, hata nikitoka juu ya dari ya nyumba, sitalia hata kidogo, jamaa zangu watafurahi na kufikiri kuwa mimi ni mtoto hodari sana!"

Akatelemka ! Akatelemka ! Akatelemka ! Akasema "Bila shaka nimetelemka maili nyi-ngi sana, labda chini ya kisima hiki ni kati kati kabisa ya dunia ! Au labda hakuna mwisho, na kisima hiki kitatokea upande wa pili wa dunia ; je, watu wa upande huo wanafanana na nini ? Nikifika huko nitawasujudia, nitawa-uliza habari za nchi yao." Elisi akakumbuka ya kwamba Mwalimu wa chuoni alipata kufundisha ya kuwa nchi ya Amerika iko upande wa pili wa dunia, akasema "Labda nakwenda Amerika !"

Akashuka ! Akashuka ! Akashuka ! Elisi akaanza tena kujzungumza akasema "Dina atanililia leo jioni !" ("Dina" ni jina la paka wa Elisi.) "Ewe Dina laiti ungekuwa nami kwa wakati huu ! Lakini hewani hakuna panya ! Labda ungependa kukamata popo kama ungekuwa hapa ! Je, paka hula popo ? Sijui." Macho yake Elisi yalikuwa mazito kwa usingizi, akaweweseka akawa kila mara ana-sema "Paka hula popo" ? "Paka hula po

po" na mara kwa mara "Popo hula paka"? "Haidhuru nikisema paka hula popo au nikisema popo hula paka, mamoja kwangu, maana mimi sijui kuyajibu maswali haya."

Elisi akajiona amelala usingizi, akaota ya kwamba alikuwa akitembea pamoja na Dina, akamshika mkono akamwuliza sana akisema "Sasa Dina niambie kweli, unapenda kula popo?"

Kwa ghafula Elisi akajiona ameamka tena, naye amefika mwisho wa kisima; pana majani mengi sana makavu; na hapa kukawa mwisho wa kuanguka kwake. Elisi hakuumiwa hata kidogo, akaondoka mara moja akainua macho yake, lakini juu hakuona ila giza tu, na mbele yake pango liliendelea; na tahamaki akamwona yule sungura mweupe akitangulia kwa haraka. Elisi akajipa moyo, akapiga mbio sana apate kumkaribia, lakini alipokuwa karibu kabisa sungura akazunguka pembe ya njia, Elisi asi-mwone tena, bali alimsikia mbali kidogo akisema "Ole wa masikio yangu na mkia wangu! nitakuwa nimechelewa sana" Elisi akazunguka pembe lakini sungura akawa ametoweeka kabisa.

Sasa yule mtoto akajiona yumo katika chumba kikubwa, chembamba, chenye dari fupi; kiliangazwa na taa zilizotundikwa darini, na katika kuta za chumba ilikuwamo milango mingi sana. Elisi akajaribu kufungua kila mlango, lakini yote ilikuwa imefungwa.

Kati kati ya chumba akaona meza ndogo ya kioo yenye miguu mitatu, na juu yake upo ufunguo wa dhahabu mdogo sana. Elisi akafurahi akasema "Sasa naweza kufungua milango," akajaribu sana asiweze, ufunguo mdogo na tundu kubwa, akakata tamaa. Mwisho akaona mlango mdogo kabisa ambao hajapata kuuona, akainama akatia ufunguo katika tundu,

na tazama ukafaa ! Elisi akafungua ule mlango mdogo, akapiga magoti akachungulia ndani. Kulikuwa na pango kama la panya, na mwisho wa pango kulikuwa bustani nzuri kabisa, akatamani sana kutoka chumbani mle alimokuwamo kwenye giza, ili afike kwenye jua na maua na chemchemi bustanini; lakini hakuweza hata kupitisha kichwa pangoni, aka-

sema “Kama ningeweza kuji punguza kuwa nyembamba mfano wa bomba ya baisikeli ningeweza kuingia bustanini.” (Wafahamu Msomaji, ya kuwa jinsi mambo mengi ya ajabu yalivyomtokea hata Elisi alidhani kwamba kwake yeye kila neno liliweza kutokea.)

Elisi akarudi mezani, na sasa akaona chupa ndogo juu yake, na shingoni limefungwa kara-tasi kwa uzi, na juu ya karatasi imeandikwa “UNINYWE.” Elisi alikuwa mtoto mwenye akili, akasema, “Labda ni sumu” kwanza nitafute neno “‘sumu’”; akatafuta sana lakini hakuliona, akafunga chupa akaionja kidogo dawa iliyokuwamo ndani yake; ladha yake tamu kama embe au nanasi au asali, akainywa upesi.

Mara Elisi alipokwisha kunywa dawa aka-jiona kuwa amepungua kimo, akafumba macho akaogopa kidogo, akasema “Labda nitatowe ka kabisa kama nuru ya mshumaa inapozimwa.” Alipokwisha pungua alifumbua macho, akajita-zama sana, urefu wake ulikuwa kama kuku; akasema “Nitaweza kuingia bustanini sasa hivi” Lakini, maskini Elisi, alishindwa kabisa, kwa kuwa amesahau ule ufunguo mdogo wa dhahabu, aliuacha mezani; yeye sasa mdogo, hakuweza kufika mezani, alijaribu sana ku-panda mguu wa meza bali alishindwa kwa ute-lezi wake, na alipochoka kwa kujitahidi alikaa kitako akalia sana; badaye akajilaumu aka-

sema "Basi, tulia sasa, haina faida katika kulia, nakuonya unyamaze upesi." Elisi ilikuwa desturi yake kujipa mashauri mazuri, ingawa mara nyingi hakuyafuata. Mtoto akazidi kujiambia "Faida gani kusema peke yangu"? Mara Elisi akaona kisanduku chini ya meza, ndani yake ulikuwamo mkate mdogo, na ka-

tika ule mkate yameandikwa maneno wazi wazi, kwa herufi zilizofanyizwa kwa chembe za mtama: "UNILE." Elisi akasema "Ni heri niule, halafu nitaona matokeo yake yataka-vyokuwa; labda utaniongeza urefu tena kama bomba ya baisikeli, nipate kutwaa ufunguo, na ukinipunguza zaidi nitaweza kutambaa chini

ya mlango kama mdudu, niingie bustanini.” Akala kidogo ule mkate, akaweka mkono kichwani apate kuona wakati akipanda au aki-shuka, akashtuka kuona urefu wake ule ule, akacheka akasema “Kweli mkate si dawa ya kugeuza mwili, lakini hapa mahali pa ajabu, sina haja ya kushangaa nikigeuzwa na mkate.” Akazidi kula hata akaumaliza.

SURA II

KIDIMBWI CHA MACHOZI

ELISI akápaza sauti akasema " H a p a mambo yote yanazidi kunishangaza, k u m b e n a j i o n g e z a urefu kama bomba ya baisikeli kubwa kupita zote " ! Aka-inamisha m a c h o akajaribu kuvitazama vidole vyake vya miguu, akaviona viko mbali sana, a k a s e m a " K w a herini miguu, labda hatutaonana tena, nitawapeni zawadi wakati wa siku-kuu." Akacheka akasema " Sasa nitapuuza kila neno " !

Elisi akajipiga kichwa darini, urefu wake ulikuwa kama wa watu wawili wakubwa, aka-

twaa ule ufunguo mdogo wa dhahabu, akaenda upesi kwenye mlango wa bustani. Maskini Elisi ! Baada ya kujitahidi sana aliweza kuu-karibia mlango, akalala kifudifudi akatazama kwa jicho moja bustanini, lakini kuingia haku-weza; akakata tamaa kabisa, akakaa kitako akalia sana, akajilaumu tena akasema " Ni aibu kabisa kulia namna hii, wewe mtoto mkubwa sasa, nawe walia kama mtoto mchanga, tulia mara moja " Walakini akazidi kulia akatoa machozi mengi sana, hata yakatosha kujaza mitungi ishirini, akawa amekaa katika kidimbwvi cha maji.

Badaye kidogo Elisi alisikia mashindo ya miguu midogo njiani, mbali kidogo, akajifuta machozi apate kumwona yu nani ajaye. Ku-mbe ni Sungura Mweupe aliyekuwa akirudi, amevaa nguo za umalidadi wa Kizungu, ameshika mkononi mwake upepeo na kofia, anapiga mbio akinungunika na kusema " Atakasirika sana nikimkawilisha." Elisi, kwa sababu ya hali yake mbaya, na katika kukata tamaa kwake alikuwa tayari kumwomba msaada mtu ye yote, basi alipomkaribia Sungura alisema kwa hofu na kwa sauti ndogo " Shikamoo Bwana Sungura, Tafadhali . . ." Sungura akashtuka sana hata akaangusha vitu alivyo-kuwa navyo, akakimbia upesi gizani.

Mle chumbani alimokuwamo Elisi mlikuwa na joto kidogo, kwa hiyo alitwaa upepeo wa

sungura, aliouangusha akaanza kujipepea, aka-jizungumza tena akisema "Ole wangu, hii ni siku ya ajabu ! Jana mambo yalikuwa sawa

sawa, labda niligeuzwa usiku, nadhani ya kuwa nimesahau yote niliyofundishwa chuoni." Akajaribu kusoma kwa moyo mashairi aliyo-jifunza zamani kidogo, akanena :

Kwa nguvu sana Mamba a—
 naling'arisha kila gamba
 Katika mto akang'aa
 Yu safi sana yule Mamba.

Na Mamba alichekelea,
 Akatandika kucha zake.
 Samaki walipotembea
 Wakahesabu meno yake.

KEY G.

- {| : | : s₁ | d : d | s : s | d : d | s : s | d : d | r.d : r.r |
 Kwa ngu-vu sa-na Mam-ba a - na-ling'-a-ri-sha ki-la
- {| m : m | : s | 1.s : f.m | r.m : f.s | m.f : m.r | d : s₁ |
 gam-ba Ka - ti - ka m - to a - kang'-aa Yu
- {| 1.s₁ : 1.t₁ | d : r | d : d | : || : | : s₁ |
 sa-fi sa-na yu - le Mam - ba. Na
- {| d : d | s.s : s.s | d : d | s : s | d : d | r.d : r.r |
 Mam-ba a-li-che-ke - le - a, A-ka - tan - di - ka ku-cha
- {| m : m | : s | 1.s : f.m | r.m : f.s | m.f : m.r | m : s₁ |
 za-ke. Sa - ma - ki wa - li - po-tem-be - a Wa-
- {| 1.s₁ : 1.t₁ | d : r | d.r : m.f | s : s | 1.s : f.m | r.m : f.s |
 ka-he-sa-bu me-no ya - ke... Sa - ma - ki wa - li -
- {| m.f : m.r | d : s₁ | 1.s₁ : 1.t₁ | d : r | d : d | : ||
 po-tem-be - a Wa - ka-he - sa-bu me-no ya-ke.

Kwa bahati njema wakati ule akaona kichwa na mkono, akashangaa kuona ya kuwa amevaa ile kofia ndogo ya Sungura, akasema "Nawezaje kuivaa kofia ndogo namna hii, ikiwa kimo changu ni kama kile cha watu wawili ? Labda sasa nimepungua tena." Akaondoka akaenda mezani apate kuipima penye mguu wake; na kumbe, urefu wake ulikuwa kama wa mtungi, tena alikuwa anazidi kupu-

ngua; akatafuta sababu ya kupungua kwake, akaona ya kuwa ilikuwa ule upepeo wa Sungura alioushika, akauangusha upesi asizidi kupungua, akasema "Bahati kubwa ! Kama ningaliendelea kuushika ningalitoweka kabisa." Elisi akaogopa kidogo, lakini alifurahi ya kuwa maisha yake hayajaisha bado, akasema "Vema, sasa nitakwenda bustanini." Akapiga mbio akafika mlangoni, lakini umefungwa kama zamani, na ufunguo upo vile vile mezani.

Akalia sana akasema “ Mambo yamezidi kuwa mabaya tena ni mara ya kwanza katika maisha yangu kuwa mdogo.” Aliposema maneno haya miguu yake ikateleza akaanguka akatumбу-kia katika maji ya chumvi mpaka kidevuni; kwanza alidhani ya kuwa ameanguka baharini, kisha akafahamu ya kwamba yale maji ya chumvi ndiyo kile kidimbwi cha machozi yali-yomtoka alipokuwa na urefu kama watu wawili, akasema “ Adabu ya kulia ndio kufa ndani ya machozi !”

Kwa ghafula Elisi akasikia kitu kinaruka majini, akaogelea karibu kidogo apate kuki-onia, kwanza alidhani ni kiboko, kisha akakumbuka udogo wake akaona ya kwamba ni panya tu, aliyeanguka majini kama yeye mwenyewe.

Elisi akasema kimoyomoyo akinena “ Labda inafaa kusema naye, ikiwa sungura wanaweza kusema katika nchi hii, bila shaka panya nao wanaweza; Hebu ! Nijaribu !” Akapaza sauti akasema “ Ewe Panya, nchi kavu iko wapi ? Nimechoka kuogelea.” Panya akamtazama mtoto kwa makini, akakonyeza jicho, bali hakujibu. Elisi akasema moyoni “ Labda hasikii Kiswahili, nitasema Kiingereza.” Hakujua ila maneno machache ya Kiingereza, akasema kwa sauti kuu “ Where is my cat ?” (Maneno haya ndiyo ya kwanza katika kitabu chake cha kujifunza Kiingereza, tafsiri yake “ Yuko

wapi paka wangu ?") Aliposikia maneno haya panya akaruka akatoka katika maji, akitetemeka kwa hofu; Elisi akasema "Niwie radhi Panya, nilisahau kabisa ya kuwa hupendi paka." Panya akajibu kwa sauti nyembamba akasema "Kweli sipendi paka; je, wewe ungewapenda paka kama ungekuwa kama mimi ?" Elisi akajibu akasema "Ningekuwa kama we-wewe labda nisingewapenda, lakini nadhani unga-limpenda paka wangu, kwani ni mpole kabisa, jina lake Dina. Kazi yake ni kukaa kitako, kutoa ngurumo na kujiramba, napenda sana kumbembeleza naye ni fundi kabisa wa kukamata panya. . . . Niwie radhi ! Nimesahau." Panya alikuwa akitetemcka sana, Elisi aka-mwonea hurumu akasema "Tusiendelee ku-zungumza juu ya paka." Panya akajibu aka-sema "Wasema SISI tusiseme habari za paka; kwangu mimi simtaji hata jina lake, watu wa kabilalangu huchukia kabisa paka, wanyama wabaya, hawana adabu, wakali, nisisikie tena hata jina hilo !" Elisi akajibu akasema "Vema, sitalitaja tena. Tuzungumze mambo mengine, je, wapenda mbwa ?" Panya haku-jibu, Elisi akaendelea kusema "Pana mbwa mzuri sana anayekaa penye nyumba yetu, nitapenda kukuonyesha, ana macho makubwa mazuri sana, rangi yake kama udongo, na kama ukitupa mpira anaudaka, bwana wa mbwa huyo anamsifu sana, asema ni mbwa

wa kufaa sana kuwafukuza panya wote nyumbani.”

Panya akaogelea upesi kumwacha Elisi, na kwa hiyo naye akatambua ya kuwa amemwudhi, akamwita akasema “ Ee Panya mpenzi rudi ! Natoa ahadi ya kuwa siwezi kusimulia tena habari za paka wala mbwa.”

Aliposikia haya panya akarudi pole pole, akasema kwa sauti ndogo “ Twende nchi kavu kisha nitakuhadithia habari za maisha yangu, upate kufahamu jinsi ninavyowachukia paka na mbwa.”

Bila shaka wakati wa kutoka kidimbwini ulikuwa umefika, maana wanyama wengi wa-

mekusanyika majini, waliotumbukia humo kama Elisi na Panya.

Palikuwa na bata mmoja, Doda mmoja, lauri mmoja, Tai mmoja na wanyama wengine wa ajabu.

Elisi akatangulia, wakaogelea wote mpaka nchi kavu.

SURA III

SHINDANO LA KAKA

LILIKUWA kundi la ajabu sana lililokuwapo pwani; ndege wote manyoya yao yalikuwa yamelowa, na maji yalikuwa yanatiririka katika ngozi za wanyama; wote wamenuna kwa hali yao mbaya; wote wakahitaji kukauka, kila mmoja akapiga kelele kupita wenzake katika kutoa mashauri ya njia za kuweza kukauka. Elisi akafanya kelele kupita wote, haswa alishindana kwa maneno na yule Lauri, mpaka mnyama huyu akakasirika kabisa akakataa kusema, ila maneno yale, aliyoysesema mara nyingi sana, ndiyo: "Mimi nimekaa duniani miaka mingi kupita wewe, kwa hiyo mimi najua zaidi." Elisi akamwuliza umri wake, lakini akakataa kabisa kumwambia.

Panya alichoka akamwuliza Elisi akasema "Waendeleaje mwanangu ? Umekwisha kauka ?" Elisi akajibu "Sijakauka hata kidogo." Doda akapaza sauti akasema "Kwa hiyo nawaa-muru wote wafikiri shauri jingine la kufaa, kwan-gu mimi shauri ni kupiga 'Shindano la Kaka.'" Elisi akauliza akasema "Shindano la Kaka ni nini ?" Doda akasema "Namna ilyo bora ya kueleza kitu ni kukitenda."

Kwanza Doda akapiga mstari chini kwa duara mkubwa, hii ndiyo njia ya kutembelea, kisha wote wakasimama mstarini, huko na huko, wakakimbia wanapopenda, kwa hiyo ilikuwa si rahisi kujua kikomo cha shindano hilo; walakini wote walipiga mbio kwa nusu saa, na walipokuwa wamekwisha kukauka Doda akasema kwa sauti kuu "Shindano limekwisha." Wote wakatulia wakamsogelea Doda wakitweta, wakamwuliza wakisema "Tuambie Doda, nani aliyeshinda ?" Doda akakaa aka-fikiri saaaaaana, kidole kinywani, na wote waliwuwa wamengoja, mwisho Doda akapiga kelele kwa furaha akasema "WOTE wameshinda, wote watapata tuzo." Kwa sauti moja wanayama wakauliza wakasema "Nani atakayetoa tuzo ?" Doda akajibu "Huyu." Akamwelekezea kidole Elisi, makutano ukamgeukia Elisi wakasema "Tuzo ! Tuzo ! Twataka tuzo." Elisi akaogopa kidogo lakini aliku-mbuka ya kuwa zamani kidogo alifunga senti chache za moja moja katika pembe ya shiti yake, akaifungua fundo upesi, akaona ya kwamba kwa bahati alikuwa na senti za kuto-sha kumpa kila mtu moja; akazitoa kwa utaratibu, wote wakapendezwa sana. Panya aka-mwambia Elisi "Wewe pia, lazima upate tuzo." Doda akaitikia "Ndio, lazima upate tuzo vile vile; je, unazo nyingine fundoni mwa kanga ?" Elisi akajibu "Sina, ila pete tu"! Doda aka-

nena "Itafaa, nipe." Elisi akampa ndege ile Pete, huyu akamrudishia kwa heshima kuu akasema "Pete hii iwe na kibali kwa Mama." Na alipo-kwisha kusema maneno haya wote wakapiga

makelele ya kushangilia. Elisi akafikiri kuwa matendo haya hayana maana, lakini akawasalimu wanyama akapokea pete, akaivaa kidolini.

Elisi akamwita Panya akamwambia kwa sauti ndogo akasema "Ewe Panya zamani ki-

dogo uliahidi kunisimulia hadithi ya maisha yako, na kwa nini wachukia sana wanyama wa namna fulani (Siyataja majina yao)," Panya akamjibu Elisi kwa huzuni akasema "Hadithi yangu ndefu sana. Katika nchi yetu desturi ni hii: Fulani akiwa na mkia mrefu, husemwa

ana bahati ya kuishi siku nyingi, tena ana ruksa kusimulia hadithi ya maneno mengi; mkia wa fulani ukiwa mfupi, maisha yake mafupi pia, na hadithi yake lazima iwe na maneno machache tu. Katika nchi yangu '**MKIA**' na '**HADITHI**' ni neno moja, nikisema 'Mkia wangu mrefu' au 'Hadithi yangu ndefu' maana yake sawa sawa; na mkia wangu ni mrefu mno. 'Hadithi' au 'Mkia' wangu ni hii":—

"Mama yangu
 na Paka na
 Mbwa wali - -
 kuwa rafiki.
 Mbwa akamshaktaki
 mama yangu. A-
 kasema, wewe
 umeiba cha-
 kula cha
 Bwana wa-
 ngu wewe mwivi
 nitakushtaki kweli
 serikalini - -
 Mwamuzi aka-
 sema "Kweli
 Panya wewe matu
 mbaya sana, wa-
 stahili kuuawa
 Mbwa na paka
 wamepewa ruk-
 sa kukuraru,
 Mbwa na Paka
 wakafurahi
 wakamkamat
 a mama
 yangu, wa-
 kamwua u-
 pesi, tena
 wakawa-
 kamata
 ndugu za-
 ngu wote,
 mimi ulikaa peke
 yangu, nikihuzunika saaaaana."

Panya akajikatiza maneno akamwambia Elisi akasema "Husikilizi ! Una fikiri nini ?" Elisi akajibu kwa unyenyekevu akasema "Sifikiri kitu Panya, nasikitika sana, tafadhali uni-samehe." Lakini yule mnyama alikasirika kabisa akaondoka, Elisi na wanyama wengine wote pia wakamwita, lakini alikataa kurudi, akazidi kukaza mwendo.

Elisi alisema "Dina angekuwapo hapa ange-mrudisha upesi Panya." Lauri akauliza "Dina nani ?" Elisi akajibu kwa furaha akesema "Dina ni paka wangu, ni hodari kabisa kukamata panya, tena anaweza kukamata ndege, ni paka mwenye akili nyingi."

Maneno yake Elisi yaliwatia hofu wale wenzake ndege; wengi wakaondoka wakaenda mara moja bila kuaga, wengine wakasema "Baridi kali sana, lazima turudi nyumbani." Hawakumtaka Elisi awasindikize. Kwa sabbu mbali mbali wote wakaenda zao; Elisi akabaki peke yake kabisa, akasema kwa huzuni "Sasa nasikitika ya kuwa nilisema habari za Dina, imebainikia ya kwamba wenyeji wa nchi hii wanamchukia, ingawa ni paka mwema kupita wote. Ee Dina nina haja nawe sasa, je, sitakuona tena ?" Elisi akatoa machozi, maana amekuwa mpweke, mwenye huzuni, walakini baadaye kidogo alisikia tena mashindo ya miguu midogo njiani, akatulia akidhani kuwa ilikuwa Panya aliyekuwa anarudi. Kumbe halikuwa yeye !

SURA IV

NYUMBA YA SUNGURA

ALIKUWA Sungura Mweupe aliyekuwa akirudi, akitafuta huko na huko alimokuwa akienda, kana kwamba amepotelewa na kitu, akanung'unika akisema "Mama Mkubwa ! Mama Mkubwa ! Maskini miguu yangu, masikio na midomo yangu ! Bila shaka nitakatwa kichwa ! Nimeviangusha wapi ?" Mara Elisi akabahati-sha ya kuwa alikuwa anatafuta upepeo na kofia yake, aliyoangusha zamani kidogo; aka-msaidia katika kutafuta kwake, bali hakuviona. Mahali pamebadilika tangu kuogelea kwake Elisi kidimbwini, na kile chumba kirefu chenye meza ya kioo, na mlango mdogo kimetoweka kabisa.

Kitambo kidogo Sungura akamwona Elisi, ambaye alikuwa akitafutatafuta, akamwita kwa hasira akisema "Ewe Meriana, wafanya je hapa ? Rudi nyumbani upesi, kaniletee upe-peo na kofia nyingine."

Elisi akaogopa sana akakimbia kwa hima njia aliyoielekeza Sungura, hakukaa wala hakumwonyesha Sungura kosa lake, na alipo-kuwa akitembea alisema moyoni "Amenidhani mimi ni yaya, atashtuka atakapoona kuwa si-

ye, lakini afadhali nimletee upepeo na kofia." Kabla hajamaliza maneno akaona nyumba ndogo safi, na mlangoni imeandikwa na herufi za shaba: "Bwana S. MWEUPE."

Elisi hakupiga hodi, akaingia nyumbani akapanda ngazi kwa hofu, akadhani ya kuwa atakutana na huyu yaya mwenyewe, atupwe nje kabla hajapata upepeo na kofia ya Sungura. Elisi alicheka alipofikiri ya kwamba ametumwa na sungura, akasema "Nitakaporudi kwetu labda Dina atanituma pia." Akaingia ndani ya chumba kidogo, safi kabisa, chenye dirisha na meza; na mezani akaona upepeo na kofia ndogo.

Elisi akafurahi, basi alipokuwa katika kuвитваа, aliona chupa mezani, na ingawa haina cheti cha maelezo kama cha ile ya kwanza, au neno "uninywe" aliinywa dawa iliyomo ndani, akasema "Sasa nitapata mambo gani ?" Manna Elisi alifahamu siku zile kuwa anywapo cho chote hufikiwa na mambo mbali mbali. Elisi akasema "Labda dawa hii itaniongeza urefu, nimechoka kuwa mbilikimo namna hii !" Dawa ilimfaa upesi kabisa, na kabla hajawenza kutoka chumbani alijidunda kichwa darini, akairudisha chupa mezani akasikitika ya kuwa amekunywa nyangi, sababu alikuwa hajaacha kukua, akakaa chini akanyosha mkono dirishani, na mguu katika bomba la moshi, apate kuwa na nafasi, akasema "Nitokeje sasa ?"

Kwa bahati wakati ule ule nguvu ya dawa ilipungua, lakini alikuwa hana wasaa hata wa kugeuka, amebanwa kabisa, hakujuua njia ya kuokoka, akasema moyoni “Kwetu maisha yangu mazuri kupita ya hapa, huko siku-punguka wala sikuongezeka kila nilapo au niywapo, tena situmwi na sungura wala pa-

nya. Sasa nasikitika ya kuwa nimemfuata sungura pangoni, nasikitika kama sisikitiki. Zamani nilisoma hadithi za namna hii, siku-dhani ya kuwa mimi nitakuwa mtu wa hadithi. Ni heri kiandikwe kitabu juu ya habari hizi, au labda nitakiandika mwenyewe nitakapo-kuwa mtu mzima.” Kabla hajamaliza kusema akasikia sauti ya Sungura nje, aliyekuwa aki-

mwita yaya, akisema " Ewe Meriana, niletee kofia upesi !" Elisi akasikia mashindo ya mi-guu midogo ngazini, akatetemeka kwa hofu,

akasahau ya kwamba yeye ni mkubwa kabisa kuliko Sungura na wenzake, wala hakuna haja ya kuogopa. Sungura Mweupe akafika mlangoni akajaribu kuufungua, bali alishi-

ndwa, maana Elisi alikuwa ameuzuia kwa kisigino, mnyama akasema "Vema, nitaingia dirishani." Elisi akajibu moyoni akasema "Haingii, nitamzuia." Akangoja mpaka aka-msikia nje, chini ya dirisha, akatoa mkono kwa kumdaka, lakini alimkosa, akasikia kishindo kama cha kuanguka kitu penye mitungi mingi, kikaivunjavunja, tena alisikia yowe ndogo, na halafu sauti kali, (Ilikuwa ile ya Sungura Mweupe.) akiita akisema "Ewe Patriki, umekwendapi ?" Kisha Elisi akasikia sauti asiyopata kusikia, ya mtu mmoja akijibu aki-sema "Nipo Bwana, nafukua matunda." Sungura akasema "Maana yake nini kufukua matunda ? Mjinga we ! Njoo upesi unisaidie nitoke katika mitungi." Elisi akasikia tena kelele za vyombo vikivunjika; Sungura aka-sema "Sasa, niambie Patriki, waona nini dirishani ?"

"Naona mkono Bwana."

"Haiwezekani ! Sijapata kuona mkono mku-bwa namna hii. Mpumbavu we ! Tazama umeenea dirisha lote !"

"Kweli Bwana, lakini ni mkono ujapokuwa mkubwa."

"Vema, Lakini unafanya nini dirishani ? Hauna ruksa kuwapo huko, nenda kauondoe, kautupe."

"Mimi naogopa Bwana, tena sitaki kuutupa."

"Fuata maneno yangu upesi, mwoga we !"

Elisi akataka tena kumkamata Sungura lakini akashindwa, alisikia mayowe mawili memba-mba, na tena ke-le-le-za mitungi i n a y o v u n j i k a, akasema kimoyo-moyo “ Mitungi mingi iko kule, haiwezekani mimi kuvutwa katika dirisha, lakini ni-mechoka kulala hapa.” Akasiki-liza sana, haku-sikia kitu, ila kimya tu, aka-nongoja kwa dakika chache, halafu akasikia sauti nydingi za watu wa-liokaribia; mara kwa mara maneno yao yalifuatana, ndiyo: “ Iko wapi ngazi ?” “ Lete mbili, kazifunge pamoja.” “ We-we, shika kamba hii.” “ Itafaa, ina imara.” “ Mathubuti kabisa.” “ Nani atakayetelemka bombani ?” “ Si mimi.” “ Mimi sitaki.”

“ Mimi naogopa.” “ Mimi nakataa.” “ Wilyam, hii ni kazi yako, umetumwa na Bwana, panda upesi !” Wakumbuka Msomaji ya kwamba mguu wa Elisi ulikuwa bombani, kwa hiyo aliposikia shindo darini alisema moyoni “ Wilyam ndiye atakayeshuka bombani, lijapokuwa jembamba nadhani ya kuwa naweza kumpiga teke.” Akaukweza mguu kama aliwyoweza, akangoja mpaka akasikia mnyama bombani, ndipo akapiga teke kwa nguvu. Hakujua hata kidogo ni mnyama wa kabila gani.

Palikuwa na ghasia kabisa nje, Elisi akasikia maneno haya: “ Tazama Wilyam !” “ Loo anaruka kama ndege !” “ Uchawi gani huu ?” “ Mkamate Patriki we.” “ Mimi nitampa dawa.” “ Mshike kichwa.” “ Waonaje Kaka.” “ Mambo gani umepata ?” “ Tuambie yote.” Wilyam akajibu kwa sauti ndogo akasema “ Mimi siwezi kueleza, kiti kikubwa, kama mguu wa binadamu kimenipiga nilipokuwa bombani, nikatoka kama mshale uliotoka katika upindi.” Wenzake wakamjibu “ Kweli, umeruka kama mshale.”

Sauti ya Sungura Mweupe ikasikilizana, wote wakanyamaza; Bwana Sungura akasema “ Lazima tuichome nyumba hii.” Elisia kapaza sauti sana akasema “ Mkichoma nyumba nitamtuma Dina awakamate ninyi nyote.” Mara wote nje wakatulia, baadaye wakaanza tena

kutembeatembea. Sungura Mweupe akasema "Kikapo kimoja kitatosha kwanza." Elisi aka-fikiri "Ndani ya kikapo mna nini?" Mara akatambua, maana mawe mengi madogo yали-ingia dirishani, machache yakampiga usoni; akasema "Tulieni sasa hivi." Mara watu wa nje wakasita kuyatupa. Elisi akayatazama mawe yaliyokuwa chini, akaona ya kuwa yame-geuka kuwa pelemende, akadhani akasema moyoni "Nikila pelemende labda urefu wangu utapungua." Akaila moja, akafurahi sana kwa kuwa amepunguka mara, akawa mdoogo wa kuweza kuondoka; akatoka nyumbani.

Nje palikuwa na makutano ya wanyama na ndege; Wilyam alikuwa Mjusi, alikuwa kati kati ya kundi, akibembelezwa na Komba wawili, waliokuwa wakimpa dawa.

Walipomwona Elisi wanyama wote wakapiga kelele sana, wakafukuza upesi wapate kumkamata; Elisi akapiga mbio akawashinda, aka-jificha kati ya miti mikubwa mizuri sana mwituni.

Elisi alitembeatembea mwituni, akasema "Kwanza afadhali nifikiri jinsi ya kutengeneza urefu wangu, niwe sawa sawa, kisha niingie katika bustani niliyoiona zamani kidogo." Ma-shauri haya yalikuwa mazuri lakini Elisi haku-jua jinsi ya kuyatimiza.

Ghafula yule mtoto alishtuka kusikia kilio cha mbwa juu yake, akainuisha macho akaona

mtoto wa mbwa aliyekuwa akimtazama kwa makini; mbwa akanyosha mguu mmoja aka-jaribu kumgusa mtoto; Elisi akapiga uruzi

akasema “Basi mbwa, pole pole!” Lakini aliogopa sana akasema “Akiwa na njaa atanila.” Akatwaa fimbo akacheza na mbwa

akijilinda nyuma ya maua yenyé miiba, aka-sema kimoyomoyo “Ni kama kucheza na tembo!” Akawa na hofu kuwa atavunjika na miguu yake, lakini hakuthubutu kukimbia mpaka mbwa akawa amechoka kabisa, alipo-kwisha kuchoka mbwa akalala akitweta sana, akafumba macho; mara Elisi akakimbia, na hakukaa mpaka kilio cha mbwa kilisikilizana kwa mbali sana.

Elisi alipumzika penye kivuli cha njugu, akajipepea kwa jani moja, akasema “Wala-kini ni mbwa mzuri sana, bali mimi mdogo, sikuweza kumtiisha, lazima nijiongeze urefu, lakini hapa chakula hakuna, sijui nitakachokula.” Elisi akatafutatafuta bila kuona chakula hata kidogo.

Mara Elisi aliona uyoga, urefu wake kama yeye mwenyewe, akatazama chini yake, halafu akataka kutazama juu ya ule uyoga, aka-chuchumia akaona juu Mdudu mkubwa wa rangi ya buluu, alikuwa amekaa amejikumbatia akivuta kiko cha Kihindi; hakujishughulisha na Elisi kwa neno lo lote.

SURA V

MASHAURI YA MDUDU

ELISI na yule Mdudu walitazamana kwa dakika chache, bila kusemezana. Mwisho Mdudu alitoa kiko kinywani akasema kwa ulegevu "Jambو mwanangu, nani wewe ?" Elisi akajibu kwa hofu kidogo akasema "Sijui Bwana, asubuhi, nilipoondoka nilijijua, lakini tangu saa ile nimegeuka mara nyingi sana, na sasa labda ni mtu mwingine !" Mdudu akajibu

“ Sielewi, eleza tena.” Elisi akasema “ Siwezi kueleza, maana sijifahamu mwenyewe, lakini najua hili, ya kuwa ni vigumu sana kuwa na urefu mbali mbali katika siku moja.” Mdudu akavuta kidogo akasema “ Si vigumu.” Elisi akajibu “ Wewe mwenyewe kama utakuwa kama kipepeo utafahamu kuwa ni vigumu.” Mdudu hakukubali akasema “ La ! Hasha !” Elisi akajibu akasema “ Labda sisi mambo yanatudhihirikia, lakini kwangu mimi naona ni vigumu kugeuka.” Mdudu akamtazama Elisi kwa dharau akasema “ Nani wewe ?” Elisi akakasirika akasema “ Umeturudisha mwanzo wa mazungumzo yetu, nadhani ni juu yako kwanza kuniambie habari zako.” Mdudu akamtazama akasema “ Kwa nini ?” Elisi akashindwa kabisa kujibu, akaenda kidogo, lakini yule mdudu akamwita akasema “ Rudi. Nina neno.” Elisi akakubali akarudi. Mdudu akasema “ Usikasirike. Basi.” Elisi akazidi kukasirika akasema “ Neno lako ndilo hili tu ?” Mdudu Mdudu akajibu “ La.” Yule mtoto akafikiri ya kuwa anayo nafasi, kwa hiyo akangoja, apate kusikia maneno ya Mdudu; akakaa kwa uvumilivu; muda wote huyu Mdudu alikuwa akivuta kiko kwa pole pole, halafu alinyosha mkono akaondoa kiko mdomoni akasema “ Je, wadhani kuwa umegeuka ?” Elisi akajibu kwa huzuni akasema “ Kweli nimegeuka, kwa hiyo nasikitika sana, tena kwa

sababu hii siwezi kukumbuka elimu niliyoji-funza chuoni, na urefu wangu umwbadilika mara nyingi.” Mdudu akamtiisha Elisi kama mwalimu, akasema “Soma kwa moyo ‘We mzee Baba Wilyam.’” Elisi akasimama wima akajifunga mikono nyuma, akanena

“ We mzee Baba Wilyam,” ’kasema mwanake,
 “ Nyeupe kabisa nywele,
 Kusimama kwa kichwa imekufalia ?
 Je, utacheza milele ?”

Baba Wilyam ’kajibu “ Katika utoto
 Nilihofu kudhuru ubongo,
 Bali sasa najua kichwani ni tupu,
 Nikazidi pindua mgongo.”

KEY G.

- {| : m.m | r : m.r | d : s₁.s₁ | l₁ : d.t₁ |
"We m - zee Ba-ba Wil-yam," 'ka - se - ma mwan-
- {| d.d : d.r | m : m.m | fe : s.fe | m : m |
a-ke, "N-ye - u - pe ka - bi - sa ny - we - le,
- {| : m.m | f : m.r | d : t₁.r | m₁ : r.t₁ |
Ku-si - ma-ma kwa ki-chwa i - me - ku-fa -
- {| l₁ : l₁ | s₁ : d.m | r : d.r | d : d ||
- li - a? Je, u-ta - che - za mi - le - le?"

Mwana 'kasema " We mzee baba yangu,
Kama nilivyosema zamani,
Walakini ingia kwa kichwani chini
Ni desturi ukija nyumbani."

Mzee akasema “ Katika utoto
 Nilijilainisha mwili
 Kwa dawa katika sanduku za chuma
 Na nitakuuza mbili.”

Kijana 'kasema “ Wewe kibogoyo,
 Huwezi kula ila wali,
 Lakini wameza mbuzi mzima
 Jinsi gani ? Nijibu maswali.”

“ Nilikuwa Mwamusi zamani kidogo,
 Na Mwamusi ni mtu wa cheo,
 Kila siku mashauri, na tayani mwangu
 Nguvu hukaa hata leo.”

Kijana 'kasema " We mzee Baba Wilyam,
 Lakini najua, waweza
 Simamisha samaki mkubwa puanī
 Namna gani mzee ? Nieleza."

Mzee akasema kwa nguvu na chuki
 " Nimejibu maswali matatu,
 Itatosha mwanangu uache ujinga,
 Nenda ! Nisikupige kiatu."

Mdudu akasema " Maneno haya si sawa sawa." Elisi akajibu akasema " Hata mimi nao-na si sawa sawa kabisa." Mdudu akaitikia " Si sawa sawa hata kidogo." Wote wawili wakanyamaza muda wa dakika chache, hala-

fu Mdudu akasema "Wataka kuwa na urefu gani ?" Elisi akajibu "Habari za urefu ni mamoja kwangu, lakini sipendi kugeukageuka hivi. Umefahamu ?" Mdudu akajibu "Sijui." Elisi akanyamaza kwa kuwa maisha yake yote hajapata kupingwa na maneno namna hii, akakasirika; Mdudu akamwuliza "Je, u radhi sasa ?" Elisi akajibu "Ningependa kuwa mkubwa zaidi kidogo, maana kuwa na urefu kama uyoga tu si vizuri." Mdudu akasimama wima akasema kwa nguvu "Urefu wa uyoga ni kimo kizuri kabisa" (huu ndio urefu wa Mdudu mwenyewe). Elisi akapiga mguu akasema kwa hukumu "Mimi sijazoea kuwa mdogo." Akawaza ya kuwa vyumbe vya nchi aliyokuwamo hawakawii kuchukiwa. Mdudu akasema "Baadaye utazoea." Akatia kiko midomoni akavuta. Elisi akangoja kwa uvumilivu hata Mdudu aliposema tena. Mdudu akaendelea kuvuta tumbako, halafu akapiga mwayo mara mbili tatu, akajitetemesha, aka-shuka juu ya uyoga, akatambaa katika majani; alipokuwa akienda akasema "Upande mmoja utakuongeza, upande wa pili utakupunguza urefu." Elisi akasema "Asante Mdudu." Akanena kimoyomoyo "Pande za nini ?" Mdudu akajibu kana kwamba anawaza tu, akasema "Pande za uyoga." Akatoweka mwituni.

Elisi akakaa akautazama ule uyoga, apate

kutofautisha pande zake, kazi hii ilikuwa ngumu maana uyoga ulikuwa mviringo kamili; akanyosha kabisa mikono akashika ukingo wa uyoga kwa mikono miwili akaumega vipande viwili, kimoja katika mkono wake wa kulia na kingine katika mkono wa kushoto, akajiu-liza “ Kipande kipi kitaniongeza, na kipande kipi kitanipunguza ? ” Akala kidogo kile kipande cha mkono wa kulia, Kabla hajamaliza kula alijipiga vidole vya miguu kwa kidevu; akaogopa sana, akaanza upesi kula kile kipande cha mkono wa kushoto kazi hii ilikuwa ngumu sana maana kidevu kilikuwa kimekaribia sana vidole vyake vya miguu, ilikuwa hakuna nafasi ya kutafuna, lakini kwa shida akaweza, aka-sema kwa furaha “ Sasa kichwa kimeokoka.” Lakini kabla hajamaliza kusema aliogopa tena kwa kuwa hakuweza kuona mabega, hata kidogo, alipoinamisha macho hakuona kitu ila shingo tu; shingo ilikuwa refu sana kupita ile ya twiga, na shingo yenyewe ilitokeza juu ya majani ya miti, juu kabisa, kama mnazi katika mashamba. Elisi akafikiri “ Majani yale ya nini ? Tena mabega yangu ya wapi ? Si-wezi kujiona, hata mkono.” Alipokuwa aki-sema maneno haya alinyosha mkono lakini ha-kuuona, aliona tikisiko la majani tu. Kwa sababu hakuweza kuufikisha mkono kichwani alijaribu kuinamisha kichwa kifiki mikono, akaona furaha ya kuwa aliweza kuipindapinda

shingo kama mwili wa nyoka, akaona ule uwanda wa majani, na kumbe ulikuwa vilele vya miti tu.

Ghafula ndege kubwa aliruka usoni mwake Elisi, akampiga sana kwa mabawa, akasema kwa sauti nyembamba “ Nyoka ! Nyoka !” Elisi akajibu kwa hasira “ Usinipige hivi, mimi si nyoka.” Lakini Ndege akazidi kufanya matata na kusema “ Nyoka ! Nyoka !” Akatoa machozi akasema “ Kila mahali nimetafuta, lakini hapana mahali pa kuwafalia watoto wangu.” Elisi akajibu akasema “ Sielewi hata kidogo.” Ndege akasema “ Nimejaribu mashina ya miti; nimejaribu dari za nyumba, nimejaribu maboma ya shamba, bali wale nyoka wabaya wamenifuata kila mahali.” Elisi aka zidi kushindwa, lakina hakumkatiza maneno ndege, mpaka alipokwisha kusema. Ndege akaendelea kunena akasema “ Ni kazi kubwa kuangua mayai, tena imenilazimu kuyalinda kutwa kucha, sikuupata usingizi tangu juma tatu, nimechoka kabisa.” Elisi akaanza kufahamu akamjibu akasema “ Nasikitika sana ya kuwa umesumbuka hivi.” Ndege akasema “ Wakati nilipouchagua mti mrefu kupita yote mwituni na nilipodhani ya kuwa mayai yangu yatakuwa salama mara nilimwona nyoka ali yetoka mbinguni. . . . Ewe Nyoka ! Nenda zako.” Elisi akajibu akamwambia “ Mimi si nyoka, mimi . . . mimi . . . mimi. . . .” Ndege

akasema "Sasa nani we ? Naona ya kuwa wajaribu kusingizia kitu." Elisi akajibu "Sis singizii; mimi binadamu." Ndege akamtazama Elisi akacheka akasema "Nimeona watoto wengi sana, lakini sijapata kuona mtu mwenye shingo refu kama yako, huwezi kukana ya kwamba wewe u nyoka, je, huli mayai ?" Elisi akajibu "Nala mayai, lakini ni desturi ya wanadamu kula mayai, kama ilivyo desturi ya nyoka." Ndege akasema "Sikusadiki, lakini ikiwa kweli kwamba wanadamu wanakula mayai kama nyoka, basi mimi nawachukia kama nilivyowachukia nyoka." Elisi akajibu akasema "Mimi sitafuti mayai yako, hata kama ningetafuta nisingependa yako, wala mimi sili mayai mabichi." Ndege akatulia akasema "Vema, nenda zako." Akarudi kiotani. Elisi akaendelea kuinamisha kichwa kama alivyo-weza, ilikuwa kazi ngumu, maana mara kwa mara shingo yake ilikwama matawini. Mwisho akafaulu akakumbuka ya kwamba alikuwa ameshika vile vipande viwili vya uyoga. Akaanza kula, kimoja kwanza, kisha kingine mpaka urefu wake ukawa sawasawa, akajichangamsha akasema "Sasa limetimia shauri langu nusu yake, lililobaki kwangu ni kuona bustani." Akatembeatembea mwituni. Kitambo kidogo Elisi akaona nyumba ndogo, kimo chake kilikuwa kama cha meza; akajiuliza "Nyumba ya nani hii ? Lakini haifai kabisa kupiga hodi,

maana mimi mkubwa ! Mwenye nyumba atao-gopa sana kama akiona jitu kama mimi ?" Akala kidogo kipande kile cha uyoga cha mkono wa kulia, wala hakuthubutu kukaribia nyumba mpaka alipokuwa amejipunguza akawa na urefu wa inchi tisa.

SURA VI

NGURUWE NA PILIPILI

ELISI alisimama akatazama nyumba muda wa dakika chache, akaona kuwa ilikuwa nyumba ya Kizungu, safi kabisa; na alipokuwa akisimama akaona askari aliyetoka mbio mwituni; alimjua kuwa ni askari kwa ajili ya mavazi yake; lakini usu wake ulifanana na ule wa samaki. Askari Samaki akaenda mlangoni akabisha sana, akapiga hodi mara nyingi;

mlango ukafunguliwa na askari mwingine mwenye uso wa chura, alitoka nyumbani. Elisi akasogea kidogo apate kusikia maneno yao. Askari wa kwanza alikuwa na barua kubwa sana, akampa askari wa pili kwa heshima akasema "Barua hii inatoka kwa Malkia Mzunguwapili, inakwenda kwa Mama Mkubwa, atakaacheze Kriketi naye." Askari mwenye uso wa chura akayakariri maneno yale aka-sema "Barua hii inakwenda kwa Mama Mkubwa, inatoka kwa Malkia Mzunguwapili, atakaacheze Kriketi naye." Askari wakasujudiana sana, na kwa hiyo Elisi alicheka mno, akakimbia tena mwituni wasiweze kumsikia. Alipotazama tena aliona ya kwamba Askari Samaki alikuwa amekwisha kwenda, na mwingine alikaa penye mlango akitazama mbinguni kana kwamba ni mpumbavu; Elisi akaenda mlangoni akabisha akapiga hodi; Askari Chura hakumzuia, akamwambia "Unapiga hodi bure kwa sababu mbili; ya kwanza kwa kuwa sisi sote wawili tupo upande wa nje wa mlango; ya pili kwa kuwa wale waliomo ndani wanafanya kelele sana, hawawezi kusikia sauti yako." Elisi akasikiliza na bila shaka palikuwa na ghasia kubwa ndani; alisikia kilio cha mtoto mchanga, na chafya nyingi, na mara kwa mara shindo kubwa kana kwamba sahani au birika limevunjwavunjwa. Elisi akasema "Nataka kuingia." Chura akajibu "Mlango ungekuwa

kizuio kati yetu ingefaa kupiga hodi." Alipokuwa akisema Askari hakuacha kutazama mbinguni; Elisi akasema kimoyomoyo "Labda na lazima afanye hivi, maana macho yake ni juu ya kichwa chake, lakini sharti anijibu." Akapaza sauti akasema tena "Nataka kuingia." Chura akajibu ovyo akasema "Mimi nitakaa hapa mpaka kesho." Alipokuwa akisema mlango ulifunguliwa na sahani kubwa (iliotupwa na mtu ndani ya nyumba) ikaruka ikampiga chura puan, ikavunjika penye shina la mti nyuma yake; Askari akaendelea kusema kana kwamba hakupigwa, akanena "... au labda kesho kutwa." Elisi akajibu kwa hasira akasema, "Namna gani ! Nipe ruksa kuingia." Askari akanena "Je, umepewa ruksa kuingia na mwenye nyumba ?" Elisi akanyamaza akona haya. Chura akaendelea kusema "Mimi nitakaa hapa mara kwa mara kwa siku nyingi sana." Elisi akasema "Na mimi je ?" Askari akapiga uruzi akasema "Fanya upendavyo." Elisi akasema kimoyomoyo "Hakuna faida kuzidi kusema naye, yeye mjinga kabisa." Akafungua mlango mwenyewe akaingia nyumbani.

Ndani palikuwa na jiko la Kizungu; lililotoa moshi nyingi sana. Mama Mkubwa alikuwa amekaa kitini akimbembeleza mtoto. Mpishi alikuwa akikoroga chakula katika chungu kikubwa. Elisi akaenda chafya akasema "Zimo

Pilipili nyingi sana katika chakula!" Hata Mama Mkubwa alienda chafya mara kwa mara, na yule mtoto hakuacha kuenda chafaya na kulia. Walikuwa watu wawili tu waliokuwa hawaendi chafya, walikuwa Mpishi na Paka mkubwa aliyejikuwa amekaa penye

moto akichekelea sana. Elisi akasema "Shikamoo Mama Mkubwa. Tafadhali niambie kwa sababu gani Paka wako ametoa meno hivi?" Mama Mkubwa akajibu akasema "Kwa sababu ni Paka Mcheshi. NGURUWE WE!" Alisema maneno yale ya mwisho kwa nguvu sana, Elisi akashtuka akadhani ya kuwa mama ame-

msema *yeye* “ Nguruwe ” lakini alifahamu ya kuwa amemwita yule mtoto, akajipa moyo aksema “ Sikuju ya kuwa paka huweza kuchekelea !” Mama Mkubwa akajibu “ Anaweza. Tena wengi wametenda hivi.” Elisi akanena “ Mimi sijapata kuona paka achenkaye,” Mama Mkubwa akajibu “ Pana mambo mengi ambao wewe hujapata kuona.” Mpishi alikiepua chungu jikoni, akatwaa vijiko na sufuria na sahani akawatupia Mama Mkubwa na mtoto, Mama hakumjali mwanawewe ambaye alikuwa akilia sana wakati ule wote, wala haikujulikana kama amepigwa ama siyo. Elisi akasema “ Angalia Mpishi wee umempiga mtoto !” Mama Mkubwa akasema “ Watu wote wakishika lao ulimwengu utaendelea vizuri.” Mpishi akarudi mekonvi akakoroga chakula kwa nguvu, akazidi kunyunyiza pilipili. Elisi akasema “ Tafadhali Mama, niambie . . . ” Mama Mkubwa akamkatiza maneno akasema “ Usiniudhi.” Akambembeleza sana mtoto akamwimbia akisema:

Mkaripie mwana wako,
 Na akienda chafya,
 Atenda hivi kusumbua,
 Hajambo, ana afya.

Wote, pamoja na Mpisha na Mtoto Mchanga wakaitikia: “ Wawawawawa ” Mama akaimba ubeti wa pili, akamrusha mno mtoto, aliyelia

hata Elisi alisikia kwa shida maneno ya wimbo.

Namkaripia mwana wangu,
 Nampiga akilia
 Apenda sana pilipili
 Na moshi chafu pia.

Mama Mkubwa akamtupia Elisi mtoto mchanga akasema “ Mshike wee, maana imenilazimu nijiweke tayari kucheza Kriketi na Malkia

KEY G minor.

{ | : | : m | r : d | t, : i, | se, : i, | t, . t, : m, |
 M - ka ri - pi - e mwa-na wa-ko, Na

{ | d : l, | r : re | m : m, | : m | f : m | r : l, |
 a - ki - en - da chaf-ya, A - ten - da hi - vi

{ | m : r | d : s, | l, : f | m : l, | r : - | d : - |
 ku-sum - bua, Ha - jam - bo, a - na af - - ya. ||

Mzunguwapili.” Akatoka chumbani, Mpishi akamtupia sufuria.

Elisi alimshika kwa shida mtoto, maana ali-kuwa ajinyonganyonga, mwisho akamshika sana kwa mguu wake wa kushoto na sikio la kulia, akamchukua nje mwituni apate kupunga hewa, akasema “ Lazima nimpeleke nje, wasimwue kule jikoni. Pole mwanangu, wa mekupiga sana sivyo ? Watu hawa ni wajinga kabisa, hawajui kukutunza.” Mtoto aka-

guna kama kujibu, Elisi akamwambia "Usigune! Si vizuri kuguna kama nguruwe." Yule Mtoto akazidi kuguna, Elisi akamtazama sana kwa mashaka, pua yake yalikuwa kama pua ya nguruwe, na macho yake yalikuwa madogo. Elisi akafikiri ya kuwa ni kwa sababu ya kulia

sana ndipo akavimba pua; akaendelea kute-mbea akasema "Ukigeuka kabisa kuwa nguruwe, basi wewe si mtoto wa kusuhubiana nawe." Mtoto akaguna tena, Elisi akatulia akamtazama kwa hofu, na ilikuwa hakuna shaka, mtoto alikuwa amekwisha geuka kuwa mtoto wa nguruwe. Elisi akamsimamisha chi-

ni, akafurahai kumwona anaweza kutembea, alimtazama akikimbilia mwituni.

Elisi, alipokuwa peke yake akainuisha macho akashtuka kumwona Paka Mcheshi aliye-kuwa amekaa penye tawi la mti mbali kidogo. Elisi akamsogelea Paka, naye alikuwa ameche-kelea sana, yule mtoto akafikiri ya kwamba sura yake ilikuwa ya upole, lakini meno yake na kucha zake zilikuwa kali. Akasema kwa hofu kidogo “Hujambo Paka Mcheshi ?” “Wa-weza kunionyesha njia ?” Paka Mcheshi aka-jibu akasema “Wataka kwenda wapi ?” Elisi akajibu “Po pote nitakapo !”

“Kwa hiyo habari ya njia pia mamoja kwako.”

“Afadhali nifike mahali pengine.”

“Ukienda mbali, bila shaka utafika pengine !”

“Watu gani wakao hapa ?”

Paka Mcheshi akaelekeza kwa mguu akasema “Huko amekaa Mwuza Kofia, na huko Kobe, nenda kamwamkie ye yote, wote wawili wana wazimu !”

“Lakini mimi sipendi kusuhubiana na watu wenye kichaa.”

“Kwako wewe mbwa ana akili ?”

“Naam anayo akili.”

“Vema, mbwa hutikisa mkia akipendezwa na kitu, hunguruma akikasirika, na mimi, nikikasirika natikisa mkia, nikifurai nanguru-

ma, kwa hiyo najua
sana ya kuwa mimi ni
mwenye wazimu.”

“Lakini wewe hungu-
rumi! waguna tu.”

“Sema kama upen-
davyo. Je, utakwenda
Kriketi na Malkia leo ?”

“Ningependa sana
kucheza, lakini sikui-
twa.” Paka Mcheshi
akajibu akasema
“Tutaonana tena
huko.” Akatowe ka
mara. Elis i hak u-

shtuka kwani siku zile alikuwa amekwisha
zoea mambo ya namna hii, na alipokuwa

akitazama mahali alipokuwapo paka yule mnyama akarudi tena akasema "Je, nini habari za mtoto? Nilisahau kukuuliza." Elisi akajibu akasema "Amegeuka nguruwe." Paka Mcheshi akacheka zaidi, akasema "Hii si ajabu kubwa." Akatoweke tena. Elisi alingoja kidogo akifikiri ya kuwa labda atarudi, lakini hakumwona; akatembea kidogo katika

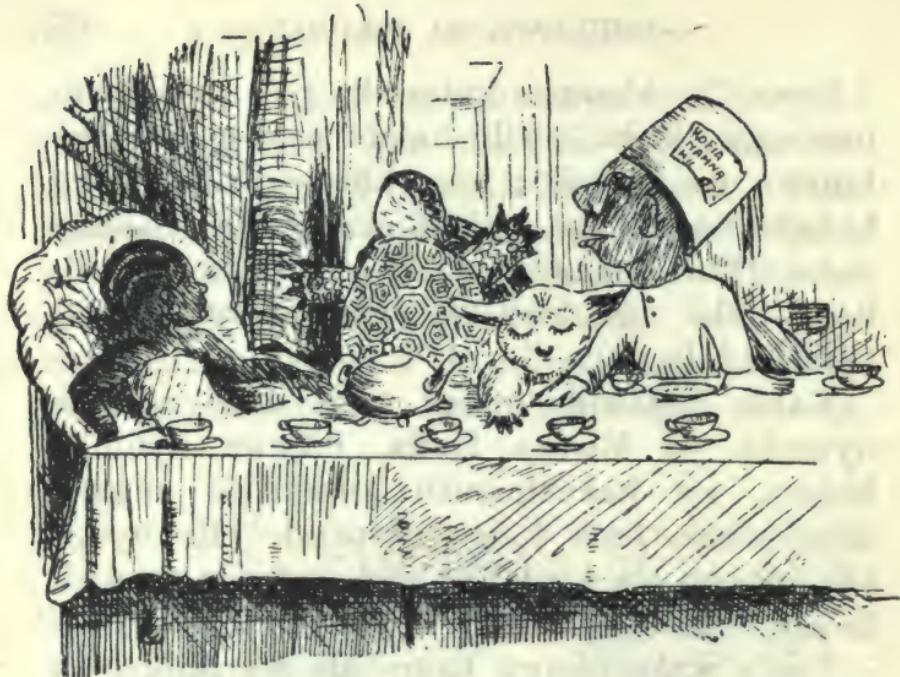

njia aliyoionyeshwa na Paka Mcheshi, kufikia penye nyumba ya Mwuza Kofia. Kitambo kidogo akainuisha macho, akamwona tena Paka Mcheshi aliyekuwa amekaa katika tawi jingine, yule mnyama akasema "Ulisema 'Nguruwe' au 'Ngurubai'?" Elisi akajibu, "Nilisema 'Nguruwe,' tena usitoweke upesi hivi, imenitia kizungukizungu." Paka Mcheshi akasema

“Vema !” Akaanza kutoweka pole pole, kwanza mkia, kisha mwili, halafu uso, na mwisho kinywa na kicheko; tena kinywa kilionekana kidogo baada ya kwisha kutoweka maungo yake. Elisi akasema “Haya ! Zamani niliona paka bila kicheko, bali sijapata kuona kicheko bila paka !”

Kabla hajaenda mbali sana Elisi akaona nyumba ya Mwuza Kofia, ilikuwa nyumba kubwa, na hakuthubutu kuikaribia mpaka alipokwisha kula kidogo kipande cha uyoga cha mkono wa kushoto, alichokifunga nguoni, ili apate kuongeza urefu kidogo.

Urefu wake ukawa kama ule wa mtoto wa miaka miwili, akaikaribia nyumba, akasema “Naomba Mwuza Kofia awe hana kichaa sana.”

SURA VII

KARAMU YA WENYE WAZIMU

PALIKUWA na meza chini ya mti, mbele ya nyumba; kwenye meza walikuwapo watu watatu. Walikuwa: Kobe, Mwuza Kofia, na Komba.

Komba alikuwa amelala usingizi na wenzake walimwagimia kwa visigino juu ya mgongo, walikuwa wakisema kwa kelele. Elisi akafikiri “Masikini Komba! Lakini kwa kuwa amelala labda si vibaya.”

Ingawa meza ilikuwa kubwa watu wale watatu walikuwa wamekaa kwa kusongana sana penye pembe moja; na walipomwona

Elisi wote wakapaza sauti, wakisema pamoja “Hakuna nafasi, hakuna wasaa!” Elisi akajibu kwa hasira akasema “Kuna nafasi tele.” Akakaa penye kiti kikubwa cha Kizungu. Kobe akasema “Wapenda kunywa mvinyo?” Elisi akatazama mezani, hakuona kitu ila chaitu, akasema “Sioni mvinyo!” Kobe akajibu akasema “Hamna.” Elisi akasema “Basi si vizuri kuniitolea.” Kobe akanywa chai akasema “Si vizuri kukaa penye meza yetu usipoitwa.” Elisi akaona haya kidogo, lakini kwa kuwa amejua ya kwamba wenzake wali-kuwa wana wazimu akajipa moyo akajibu “Sikujua kama ni meza yenu, tena pana na-fasi ya watu wengi zaidi ya watatu.” Mwuza Kofia akamtazama Elisi kwa makini akasema: “Nitamwita mzuzi, nywele zako si sawa sawa.” Elisi akajibu “Shika lako. Huna adabu!” Mwuza Kofia akafumbua sana macho akasema “Je, Kwa nini kunguru amefanana na meza?” Elisi akafurahai akasema “Haya! Mafumbo! Mimi najua maelezo yake.” Kobe akasema “Wajua maana yake?” Elisi akajibu “Haswa.” Kobe akamwambia yule mtoto akasema “Sema kama ulivyonia.” Elisi akajibu “Kusema kama nilivyonia na kunia kama nilivyo-sema ni sawa sawa.” Mwuza Kofia akafikiri sana akasema “Ni mbali mbali kabisa. Je, kuona ninachokula na kula nina-choona ni sawa sawa? La!” Kobe akaitikia

akasema "Je, kupenda ninachopata, na kupata ninachopenda ni sawa sawa ? La !" Komba akafumbua macho akapaza sauti nyembamba akasema "Je, Kutoa pumzi nilalapo na kulala nitoapo pumzi ni sawa sawa ?" Mwuza Kofia akajibu akasema "Kwako wewe Komba si mbali, maana siku zote umelala."

Wote wakanyamaza kidogo, Elisi akafikiri sana juu ya mafumbo ya kungura na meza, asielewe. Mwuza Kofia akasema "Leo ni siku gani ya mwezi ?" Alipokuwa akisema maneno haya akatoa saa mfukoni akaitazama sana, akaitetemesha akaiweka sikioni. Elisi akasema "Ni siku ya nne ya mwezi." Mwuza Kofia akamwambia Kobe akasema "Saa hii imekosa majira kwa siku mbili. Nilikuambia ya kwambia siagi haifai kwa saa." Kobe akajibu kwa unyenyekevu akasema "Siagi ni nzuri sana." Mwuza Kofia akasema "Na-jua, lakini palikuwa na vipande vya mkate ndani yake, ultia siagi kwa kisu cha kukatia mkate." Kobe akatwaa saa, akaitazama kwa huzuni akaichovya katika kikombe chake cha chai, akaitazama tena, akazidi kusema "Lakini ilikuwa siagi nzuri kabisa." Elisi pia aliitazama saa, akasema kwa kustaajabu "Hii ni saa ya kabilia gani ? Inaonyesha siku za mwezi tu ! Habari ya majira hakuna !"

Mwuza Kofia akamwuliza Elisi akasema "Je, wewe unaya saa ya kuonyesha mwaka mzima ?"

Elisi akajibu akasema "Saa za kuonyesha mwaka mzima hazipatikani maana mwaka mzima ni kipindi kikubwa." Mwuza Kofia akatazama mbinguni akafunga mikono akasema "Na mimi vile vile." Elisi hakufahamu akasema "Sielewi." Mwuza Kofia hakumjibu Elisi, akawa anamtazama Komba, ambaye

amelala tena, akamwagia chai ya moto puan. Komba akajitetemesha akafumbua macho, akasema "Kweli ni kama ulivyosema." Mwuza Kofia akamwuliza Elisi akasema "Je, ume-kwisha fahamu majibu ya mafumbo ?" Elisi akajibu "Nimeshindwa kabisa, uniambie majibu yake." Mwuza Kofia akapiga mwayo akasema "Mimi sijui hata kidogo." Kobe

akaitikia "Wala mimi sijui." Elisi akasema "Ni kupoteza nafasi kutoa mafumbo yasiyokuwa na majibu." Mwuza Kofia akashtuka akatetemeka akasema "Angalia mtoto ! Ulipomjua 'NAFASI' kama mimi nilivyomjua, ungalimtaja kwa heshima. Je, umepata kusema na Nafasi ?" Elisi akajibu "Sijapata kusema naye." Mwuza Kofia akajificha uso kwa mikono akasema "Mimi niligombana sana na Nafasi, zamani kidogo, wakati wa Machezo ya Malkia Mzunguwapili, nilipomwimbia . . . Ngoja ! Nitawaonyesheni wimbo niliouimba.

Popo popo unang'aje ?
Niambie wafanyaje ?

Je, unajua wimbo huu ?" Elisi akajibu "Nujua kidogo kidogo." Mwuza Kofia akaendelea, akaimba hivi:

"Kama buli, kama kuni
Unaruka mbinguni.

"Popo Popo unang'aaje ?
Niambie wafanyaje.
Popo Popo, niambie
Wafanyaje ?

Nimekuwa sijamaliza ubeti wa pili ila Malkia akaondoka akapaza sauti sana akasema 'Ammeuawa Nafasi. Akatwe kichwa.' Na toka saa ile Nafasi ni adui yangu, sina bahati naye,

hanisaidii hata kidogo, na tangu saa ile siku zote ni saa kumi na moja.” Elisi akacheka sana akasema “Sasa waeleza maana ya vyombo hivi vyingi mezani, vichache safi na vichache vichafu, kwa kuwa kila saa ni saa ya chakula cha jioni, na hakuna nafasi kuvisafisha.” Mwuzza Kofia akajibu akasema “Haswa! Hiyo ndiyo maana yake, nasi hatukai siku zote

KEY C.

{	m : m	m : 1	se : 1	m :—	d : r	m : 1
	Po - po	po - po	u - nang'-aje?		Ni - am - bi - e	
{	se : 1	d ^l : t	1 : s	f : 1	r ^l : d ^l	d ^l : 1
	wa - fan -	ya - je.	Ka - ma	bu - li,	ka - ma	ku - ni
{	f : 1	r : m	f : 1	1 : s	d : r	m : s
	U - na - ru - ka		m - bing	- u - ni.	Po - po	po - po
{	d ^l : 1	s :—	f : f	m : s	r : r	d :—
	u - nang'-aje?		Ni - am -	bi - e	Wa - fan -	ya - je?
{	d : d	d ^l : d ^l	d : r	m : s	m : r	d :—
	Po - po	po - po,	ni - am -	bi - e	Wa - fan -	ya - je?

penye pembe hii ya meza, mara kwa mara tunazunguka mezani.” Kobe akapiga mwayo akasema “Tafadhali Mama, tusimulie hadithi.” Elisi akaogopa akasema “Mimi sijui hadithi.” Kobe akasema “Vema. Ni juu ya Komba. Ewe! Amka Kaka.” Kobe na Mwuzza Kofia wakamfinya sana. Komba aka-fumbua macho kwa pole pole, akasema kwa

sauti nyembamba “ Mimi sikulala, nilisikia yote yaliyosemwa nanyi.” Kobe akasema “ Vema. Tusimulie hadithi.” Elisi akaitikia “ Haya, hadithi Bwana Komba.” Mwuza Kofia akasema “ Tena endelea upesi, usilale kabla hujamaliza hadithi.” Komba akasema kwa haraka “ Hapo kale palikuwa na watoto watatu wanawake, majina yao yalikuwa ‘ Lusi, Lesi na Tili ’; wote watatu walikuwa wamekaa chini ya kisima.” Elisi akauliza kwa makini “ Walikuwa wakila nini ?” Komba akafikiri kidogo akasema “ Wamekula asali.” Elisi akasema “ Wangalikuwa wakila asali tu wangalikuwa hawawezi. Lakini kwa nini walikuwa wamekaa chini ya kisima ?” Kobe akamwambia Elisi akasema “ Kunywa chai zaidi mwanangu.” Elisi akajibu akanena “ Sijanywa chai baado, hata kidogo, kwa hiyo siwezi kunywa zaidi.” Elisi akatia chai katika kikombe akanya, akauliza tena kwa nini watoto wale watatu walikuwa wamekaa chini ya kisima. Komba akafikiri sana akajibu “ Kilikuwa kisima chenye asali ” Elisi akasema kwa hasira “ Hakuna kisima chenye asali.” Komba akasema “ Kama huwezi kuwa na adabu afadhali uendelee wewe na hadithi. Elisi akajibu kwa unyenyekevu akasema Nasikitika Bwana Komba, tafadhali endelea na hadithi, sitakatiza tena maneno yako, labda hupatikana kisima cha asali.” Komba aka-

vuta pumzi akaendelea akasema "Watoto watatu walikuwa wakijifunza kuteka" . . . Elisi alisahau ahadi yake aliyoitoa, akasema "Kuteka nini ?" Komba akajibu kwa uvumilivu akasema "Waliteka asali." Mwuza Kofia akasema "Nataka kikombe safi, wote wabadili viti." Wote wakasogea kulia, lakini Mwuza Kofia peke yake ndiye aliyepata faida, maana

wengine walikuwa wamekaa katika viti vyawenzao. Elisi alikuwa amekaa katika kiti cha Kobe; sehemu yake ya meza haikuwa safi. Elisi hakutaka kumsumbuu tena Komba, akasema kwa sauti ndogo "Lakini sijafahamu, wameteka asali katika nini ?" Mwuza Kofia akasema "Mjinga we ! Waweza kuteka maji katika kisima cha maji, na waweza kuteka asali katika kisima cha asali." Elisi hakuu-

dhiki akasema "Lakini komba alisema ya kuwa watoto wenyewe walikuwamo kisimani." Komba akasema "kweli, walikuwamo, tena walikuwa wakijifunza kuandika herufi 'M.'" Elisi aksauliza "Kwa nini 'M' tu ?" Kobe akajibu "Maana 'M' ni herufi nzuri." Elisi akanyamaza, "Komba akafumba macho aka-lala usingizi." Kobe na Mwuza Kofia wa-kamfinya, akaamka mara akaitikia "Herufi 'M.'" Elisi alikuwa amechoka na upumbafu huu, akaondoka, akawaaga wengine akaenda zake, Komba akazidi kulala. Alipokuwa mba-li kidogo Elisi aligeuka akamwona Kobe na Mwuza Kofia wakimtia Komba bulini. Yule mtoto akasema "Paka Mcheshi alisema kweli, wote wawili ni wana wazimu. Sitarudi kwao. Sijapata kuona karamu ya ujinga kupita hii." Kabla hajamaliza maneno haya akaona shina la mti mkubwa lenye mlango; akaingia na kumbe, alijiona katika kile chumba kirefu chenye milango mingi, akafurahai sana aka-sema "Sasa naweza kuingia bustanini, lakini lazima nisisahau ufunguo." Akautwaa katika ile meza ya kioo, akaufungua ule mlango mdogo, akala kidogo kipande cha uyoga mpaka urefu wake ukawa kama ule wa kuku, akaingia pangoni, na mwisho akafika kwenye bustani nzuri yenye maua ya kila rangi na chemchemi ya maji baridi.

SURA VIII MACHEZO YA MALKIA

ALIPOINGIA bustanini Elisi aliona mti wa mawaridi, wenyewe maua meupe, lakini watunzaji bustani watatu walikuwa wakiyatia rangi nye-kundu. Elisi akakaribia kidogo, apate kuona vizuri kazi yao, akasikiliza mazungumzo, Mtu mmoja akasema "Sasa angalia Tano, usini-mwagie dawa hivi." Tano akajibu kwa hasira akasema "Si kosa langu, Saba alinipiga kisigino." Saba akajibu kwa kiburi akasema "Ni desturi yako kushtaki watu siku zote." Tano akajibu "Wewe huwezi kujisifu, juzi

nilimsikia Malkia akisema kuwa wastahili kuka-twa kichwa." Mtunzaji wa kwanza akauliza "Kwa sababu gani ?" Saba akajibu "Nitamwambia Tano. Sababu ilikuwa hii: Saba alimpelekea Mpishi viazi alipotumwa vitunguu." Saba akaangusha burashi yake ya kupakia rangi akasema kwa uhasidi "Sikusadiki, maneno yako . . ." Kwa ghafula yule Mtunzaji alimwona Elisi, akajikatiza maneno, akamsalamia sana, wengine wakamwamkia pa-moja. Elisi akawaauliza kwa makini akasema "Niambie, ni kwa nini mmeyatia rangi maua ?" Tano na Saba wakanyamaza, wakamtazama Mbili, ambaye alikuwa akisema "Malkia ali-tuamuru kupanda miti ya mawaridi yenyе maua mekundu, nasi tulikosa tukapanda miti yenyе maua meupe, na sasa tunapaka maua rangi hiyo, makusudi kumdanganya Malkia, asitukate kichwa." Alipokuwa akisema neno la mwisho Mtunzaji Tano akapiga yowe aka-sema "Tazameni ! Malkia Mzunguwapili ! Malkia Mzunguwapili ! Amekuja." Watunzaji bustani wakaanguka wote watatu wakalala kifudifudi, Elisi akasikia sauti nyingi kwa mbali kidogo, akageuka, apate kumwona Malkia.

Watu wengi walikuwa wakifuatana kwa safu. Kwanza Askari kumi wenye rungu. (Askari ha-wa wamefanana na Watunzaji bustani isipo-kuwa mavazi yao, miili yao yalikuwa miraba batabata, miguu yao imetokeza pemberi cha

chini, na mikono imetokeza pembeni kwa juu.)

Kisha katika mfuatano wakapita Mawakili

kumi, wamepambwa kwa alama ya Huru Karata, wakaenda wawili wawili kiaskari, halafu wakaja watoto wa Mfalme Mzunguwanne ku-

mi, walikuwa wameshikiana mikono, wote wamepambwa alama ya kopa. Mwisho wakaja wageni, wote wafalme na malkia, na pamoja na hawa Elisi alimwona Sungura Mweupe aliye-kuwa amesemasema sana; lakini yeye haku-mwona Elisi akampita. Mzunguwatatu, Mjanja wa Kopa akawatangulia Mfalme Mzungu-wanne na Malkia Mzunguwapili wa Kopa, naye alikuwa amechukua taji iliyowekwa juu ya takia, na mwisho kabisa wa maandamano haya maarufu wakaja Mfalme Mzunguwanne na Malkia Mzunguwapili wa Kopa wenyewe.

Elisi akaona shaka kidogo akafikiri ya kwa-mba labda ilikuwa desturi ya nchi ile ya ajabu, kulala kifudifudi mbele ya Mfalme na Malkia kama walivvolala Watunzaji bustani, lakini alitaka sana kuyatazama mavazi ya umalidadi na utukufu wa wakuu hawa, kwa hiyo alisimama kimya akangoja.

Walipokuwa wamemkaribia Elisi, watu wote wakatulia, Malkia akamwelekeza kidole, aka-mwuliza Mjanja Mzunguwatatu akasema "Na-ni huyu ?" Mjanja akasimama mbele ya Ma-lkia akacheka akanyamaza. Malkia akasita, akasema kwa hasira " Mpumbafu we !" Aka-mwuliza Elisi mwenyewe akasema " Jina lako nani mwanangu ?" Elisi akajibu " Jina langu Elisi." Akafikiri akasema kimoyomoyo " Ha-ya ! Hawa wote ni watu wa karata tu, si-waogopi."

Malkia akawaona wale Watunzaji bustani watatu, hata wakate ule walikuwa wamelala kifudifudi, akawatazama akauliza “Nani hawa?” (Wafahanu Msomaji ya kuwa migongo yote ya Karata imefanana, na kwa hiyo Malkia alikuwa hakujuwa wa nani. Hakuweza kuwatambua kuwa walikuwa askari au mawakili au watoto wake mwenyewe.)

Elisi akajibu “Mimi sijui. Mimi nashika langu.” Malkia akatetemeka kwa hasira aka-mtazama Elisi kama mnyama ya mwitu, mwenye macho ya kung’aa, akapaza sauti akasema “Mkate kichwa! Mkate KIchwa! Mk . . .” Elisi akamatitiza maneno akasema “La! Hapana! Upumbafu gani huu?” Malkia akatalia, Mfalme akamgusa mkono akamwambia “Fikiri Mpenzi, huyu ni mtoto tu.” Malkia akageuka kwa haraka akamwambia Mjanja “Wageuze hawa.” Mjanja akazigeuza zile karata tatu kwa mguu. Malkia akatoa sauti kuu akasema “Simameni.” Watunzaji wa-kaondoka mara, wakaanza kumsujudia sana. Malkia akasema “Tulieni, mnanitia kizunguzungu.” Malkia akautazama ule mti wa mawaridi akasema “Mmefanyaje hapa?” Mbili akapiga magoti akasema “Shikamoo Malkia mtukufu, Tusamehe; tumejaribu . . .” Malkia akamatitiza maneno akasema “Naona maua, nafahamu sana. Wakate kichwa!” Watu wengine wakaendelea kuandamana ili-

kuwa imebaki Watunzaji bustani watatu, na askari watatu na Elisi.

Watunzaji wakamkimbilia Elisi wapate ku-hifadhiwa naye. Elisi akawafariji akasema "Nawapeni pole, hamtuuawa nanyi kamwe." Akawaficha kwa upesi katika mtungi mkubwa uliokuwapo karibu. Askari wakawatafuta Watunzaji muda wa dakika chache, halafu wakakata tamaa wakawafuata wenzao. Malkia akapiga kelele akasema "Wamekatwa kichwa ?" Askari wakajibu "Vichwa vyao havionekani." Malkia akasema "Vema." Elisi akakaribia. Malkia akamwuliza Askari akasema "Huyu ajua kucheza Kriketi ?" Askari akanyamaza. Elisi akajibu mwenyewe akasema "Ndio, najua kucheza." Malkia akasema kwa sauti kali "Twendeni !" Wote wakaendelea kuandamana; Elisi pia alijiona akitembea pamoja na Sungura Mweupe, ambaye alisema "Jua kali sana leo siyo ?" Elisi akajibu "Kweli ni kali. Je, umemwona Mama Mkubwa ?" Sungura akajibu "Nyamaza mwanganu," akamtazama kwa hofu Malkia aliye-kuwa akitembea nyuma yake, akachuchumia akamnong'oneza Elisi akasema "Kesho Mama Mkubwa atakatwa kichwa." Elisi akasema "Amecosa nini ?" Sunguru akamwuliza "Unamwonea huruma ?" Elisi akamwambia "La. Ni mtu mbaya, astahili kukatwa kichwa, nilikuuliza amekosa nini ?" Sungura

akasema "Amempiga kofi Malkia." Elisi akacheka sana, Sungura akatetemeka kwa hofu akasema "Angalia, Malkia atakusikia; Mama Mkubwa alikuwa amechelewa kidogo, na Malkia amemkaripia, na . . ." Malkia akamkataiza maneno, akapiga kelele akasema "Kila

mtu aende mahali pake." Wote wakapiga mbio, wakaenda ovyo kabisa, wakasimama huko na huko, wakaanza kucheza. Ndiyo kwanza Elisi aone kiwanja cha Kriketi cha namna hiyo, kilikuwa matuta matupu. Badala ya kibau cha kupigia mpira walitumia korongo

mwekundu, na mpira wenyewe ulikuwa kaka-kuona, na vijiti vilikuwa askari watatu walio-kuwa wamesimama pamoja.

Wakati wa zamu ya Elisi ya kupiga mpira aliona taabu kidogo kwa sababu ya korongo, alimshika kiwiliwili, na miguu yake ilikuwa inaning'inia nyuma; lakini kila mara akimnyo-sha shingo, yeye huikunja, kumtazama usoni, na Elisi alikuwa shartiacheke, tena mara kwa mara ule mpira kakakuona ulitembeatembea.

Wachezaji walikuwa hucheza wote pamoja, hawakungojea kwa zamu, wote hugombana na Malkia alikuwa amekasirika sana, alipiga kelele akajisemea ovyo mara mbili tatu kila dakika "Mkate kichwa ! Mkate kichwa !" Elisi akaona shaka akasema kimoyomoyo. "Akiendelea hivi, halafu watakuwa wamekatwa kichwa wote, labda hata mimi pia !" Elisi akatafuta njia ya kutoroka bila kufanya matata, na alipokuwa akitafuta akaona wingu mbinguni, akalitazama sana, akaona winguni meno na kinywa chenye kutabusamu, akafurahi akasema moyoni "Haya ! Yule Paka Mcheshi. Sasa nitakuwa na rafiki." Kinywa chake kilipotosha kusema Paka Mcheshi akamwambia Elisi akasema " Wanonaje mwanangu ?" Elisi akangoja mpaka masikio yake yalikuwa yameonekana, akasema kimoyomoyo "Si vizuri kumjibu mpaka masikio yake yameonekana pia." Alikuwa hangoja sana ila kichwa chote kilionekana; Paka

akafikiri ya kwamba kichwa kitatosha, kwa hiyo hapana haja ya maungo yake kuonekana. Elisi akasema "Hujambo Paka Mcheshi ? Watu hawa hawachezi sawasawa, tena wamegommbana sana, na kanuni za machezo hawazifutati." Paka akauliza "Je, unampenda Malkia ?" Elisi akajibu "Simpendi hata kidogo . . ." Akajikatiza maneno kwa haraka, kwa kuwa Malkia mwenyewe alikuwa amesimama karibu naye, akaendelea kusema kwa hila akasema "Kwa sababu amecheza vizuri sana, wote hawana bahati ila yeye." Malkia akacheka akaenda zake.

Mfalme akamkaribia Elisi akakitazama kile kichwa cha Paka; akamwuliza Elisi akasema "Dude gani hili ?" Elisi akajibu "Ni rafiki yangu Bwana Paka Mcheshi." Mfalme akane-na "Simpendi hata kidogo ! Lakini, akipenda, ana ruksa ya kunibusu mkono." Paka Mcheshi akajibu "Sipendi." Mfalme akakasirika akasema "Usinitolee ujuvi !" akajificha nyuma yake Elisi, akasema "Naogopa." Elisi akajibu kwa kumfariji akasema "Paka ana ruksa kumtazama Mfalme. Nimesoma maneno haya kitabuni." Mfalme akasema "Lazima aondolewe." Akamwita Malkia akamwambia "Wamwona Paka yule ? Lazima aondolewe." Malkia hakujua njia yo yote kuwahamisha adui zake isipokuwa kuamuru wakatwe kichwa, kwa hiyo akasema "Mkate kichwa." Mfalme aka-

sema “ Nitamtafuta Askari mwenyewe.” Akenda zake kwa haraka.

Elisi akarudi kiwanjani apate kuwaona wali-oshinda, lakini wote walikuwa wameendelea

kucheza kwa wasi wasi, na wachezaji watatu walikuwa wamekwisha wekwa gerezani. Elisi akageuka akaona ya kwamba kundi kubwa la watu linamzunguka Paka; nalo lilikuwa likifanya shauri ya kumkamata kichwa; wote

wakawa wanasema pamoja, wakafanya kelele sana.

Alipomwona Elisi, Malkia akamwita aka-mwumuru yeye kufanya shauri. Shauri la Askari lilikuwa: "Haiwezekani kumkata kichwa mtu asiyekuwa na mwili." Shauri la Mfalme lilikuwa: "Kila mtu mwenye kichwa aweza kukatwa kichwa." Shauri la Malkia lilikuwa: "Kazi hii isipotimizwa upesi watu wote watakatwa kichwa."

Elisi akafikiri kidogo akesama "Paka Mcheshi ni mali ya Mama Mkubwa, afadhali aitwe." Malkia akasema "Amefungwa gerezani, mlete hapa sasa hivi." Askari akaenda mbio na ufunguo mkubwa wa gereza. Kichwa cha Paka Mcheshi kilianza kutoweka. Basi Mfalme na askari wakakimbia huko na huko wakakitafuta, na wengine wakarudi kiwanjani.

SURA IX

HADITHI YA KASA

MAMA Mkubwa alimsalimia Elisi akasema “Nafurahi sana kuonana nawe mwanangu.” Elisi pia akafurahi kuona ya kwamba Mama Mkubwa alikuwa mwenye hali njema, akafikiri ya kuwa labda hasira yake jikoni ilikuwa kwa sababu ya pilipili tu, akasema kimoyomoyo “Nitakapokuwa mama mkubwa mimi, sitakula pilipili hata kidogo, chakula bila pilipili si kibaya; labda pilipili ni sababu ya hasira yote duniani, mtu akila pilipili huwa na hasira, basi angekula kwinini angekuwa mchungu, na angekula sukari angekuwa tamu.”

Kwa sababu ya mawazo yake Elisi alimsahau Mama Mkubwa, ambaye alikuwa amefuatana naye, akashtuka aliposika sauti yake. Mama Mkubwa akasema “Unafikiri sana mwanangu, kwa hiyo unasahau kusema; sasa hivi siwezi kukumbuka fundisho la maneno haya, lakini nitakumbuka bado kidogo.” Elisi aka-jibu “Labda halina fundisho!” Mama Mkubwa akasema “Hasha! Mwanangu, mambo yote yana mafundisho kama ungeweza kuyafahamu.” Alipokuwa katika kusema ma-

neno haya akamjонgelea sana Elisi, akamwekeea kidevu katika bega lake, kijana hakupendezwa na tendo hili hata kidogo lakini hakutaka kumkataza, akasema "Sasa wanacheza kwa utaratibu." Mama Mkubwa akajibu "Kweli mwanangu, na fundisho lililokuambia ndilo: 'Elimu ndio mwanga yongozayo kila shani.'" Elisi akacheka akasema "Nikukumbushe Mama ya kuwa zamani kidogo ulisema ya kwamba ulimwengu umeendeshwa na watu walioshika yao." Mama Mkubwa akasema "Tofauti baina ya kushika lako na Elimu si kubwa, na mimi nitapenda sana kukushika mikono, lakini naogopa korongo wako, nadhani ana hali mbaaya, je, nijaribu ?" Elisi akajibu akasema "Labda atakuuma." Alisema kivi kwa sabbu hakutaka kushikiana mikono na Mama Mkubwa; huyu akasema "Kweli korongo ni ndege mkali—kama haradali, vyote viwili huma, na fundisho lake ndilo: 'Ndege wa kabilo moja huruka pamoja.'" Elisi akasema "Lakini haradali si ndege !" Mama Mkubwa akajibu "Bila shaka haradali ni madini, pana shimo kubwa la haradali, wala si mbali sana na hapa, na fundisho lake ndilo hili: 'Paka akiondoka, panya hutawala.'" Elisi haku-jibu. Mama Mkubwa akasema "Unazidi kufikiri ?" Elisi akajibu kwa kuudhika "Lazima nifikiri" Mama akajibu kwa dharau akasema "Imekulazimu kufikiri kama ilivyomlazimisha

nguruwe kuruka hewani, na mafundisho . . ." Wazungumzaji nawa wakamwona Malkia Mzunguwapili ambaye alikuwa amesimama mbele yao, wote wawili wakashtuka sana, Malkia amejikumbata mwenye sura mbaya kwa ha-

sira. Mama Mkubwa akatetemeka kwa hofu, hata hakuweza kuwapasha wenzake habari za fundisho la maneno yake.

Malkia alimtazama Mama Mkubwa kwa chuki; Mama alimsalimu sana, akasema kwa sauti ndogo "Shikamoo Bibi." Malkia hakuitikia,

akapiga meno aksema "Nimekuonya sana, Mama Mkubwa, na sasa chagua. Wewe uende zako au kichwa chako kiende zake." Mama Mkubwa hakukawia kuchagua, akapandisha nguo akakimbia upesi. Malkia akamwambia Elisi akasema "Twende tukaendelee kucheza." Elisi hakuthubutu kukataa, akamfuata Malkia, wote wawili wakarudi kiwanjani.

Wageni wengine walikuwa wakipumzika kivulini, lakini walipomwona Malkia waliondoka mara wakaenda mahali pao, wakaéndelea kucheza kwa haraka, wakacheza muda wa saa nzima, na Malkia hakukoma kugombana na wenzake, na kuamuru fulani na fulani akatwe kichwa, mpaka wageni wote wakaondolewa, hakubaki mtu kiwanjani ila Mfalme na Malkia na Elisi.

Malkia akawa amechoka sana, akawa anatweta, akamwambia Elisi "Je, umemwona Bwána Kasa Mliaji"? Elisi akajibu "Sikumwona." Malkia aksema "Vema. Twende tukamwamkie! Tena ataweza kukuhadithia habari za maisha yake." Walipokuwa wakittembea pamoja Elisi akamsikia Mfalme Mzunguwanne mbali kidogo, akiwaambia wageni kuwa wamekwisha samehewa. Mtoto akafurahi sana.

Malkia na Elisi wakazunguka pembe yanjia, wakakutana na Mbuzi, alikuwa amelala usingizi. Malkia akampiga Mbuzi akamwa-

mbia “Ondoka mvivu we, mpeleke mtoto huyu kwa Bwana Kasa Mliaji, apate kusikia hadithi yake. Mimi lazima nirudi. Wageni wote watakatwa kichwa.” Akaenda zake, aka-waacha Elisi na Mbuzi pamoja peke yao. Elisi hakupenda sana sura ya Mbuzi yule, lakini kutofautisha baina ya ukali wa Malkia na ukali wa Mbuzi ilikuwa kazi ngumu.

Mbuzi alimtzama yule mtoto kwa makini muda wa dakika chache halafu akageuka aka-mtzama Malkia ambaye alikuwa akienda, akasema “Kicheko kiko huko !” Elisi akau-liza “Kicheko gani ?” Mbuzi akajibu akasema “Malkia anadhani ya kuwa wageni wote wa-tauawa, lakini sivyo, hawatakatwa kichwa, hata mmoja ! Twende !” Mbuzi akaondoka Elisi akamfuata. Kabla hawajaenda mbali wakamwona Kasa Mliaji; alikuwa amekaa peke yake penye mwamba mkubwa, akilia sana akitoa machozi. Bahari ilikuwa nyuma yake, na bahari ile ilikuwa machozi yake aliyo-yatoa tangu zamani sana. Elisi akamwuliza Mbuzi akasema “Je, amefiwa, ana huzuni gani ?” Mbuzi akajibu “Hana huzuni, wala hakufiwa, kama ungemwuliza sababu ya msiba wake asingeweza kujibu, ametumwa na Malkia ku-jaza bahari watoto wake wapate kuogelea ndani.”

Walipomkaribia Kasa Mliaji, Mbuzi akamsa-limia akasema “Shikamoo Kasa Mliaji.” Kasa

akafumbua macho na yakatoka machozi mengi sana, yanayotosha kujaza ndoo mbili, Elisi akarudi upesi asiingie maji. Kasa Mliaji

akasema kwa shida "Marahaba. Wataka nini rafiki yangu ?" Mbuzi akajibu "Tafadhali mhadithie mtoto huyu habari za maisha yako."

Kasa Mliaji akatoa machozi zaidi akasema "Vema. Kaeni. Tena msinitietie mpaka nitakapokuwa nimekwisha kusema." Wote wakaka kitako, wakanyamaza muda wa dakika chache. Elisi akasema kimoyomoyo "Asingeanza kusema angekuwa hawezi kuisha!" Akangoja kwa uvumilivu. Kasa Mliaji aka-vuta pumzi akasema:

"Hapo kale mimi na ndugu zangu tulikuwa tumekaa baharini, sisi sote tumehudhuria shule. Mwalimu wetu alikuwa mzee." Tulimwita "FUNDI." Elisi akauliza "Kwa nini ulimwita 'Fundi' ?" Kasa akajibu akasema "Kweli wewe mpumbafu! Tumemwita 'FUNDI' ma-na alitufUNDISHA." Mbuzi akasema "Elisi mwanangu, sikujuu kuwa wewe u mjinga kama hivi!" Elisi akaona aibu akanyamaza. Mbuzi akamwambia Kasa akasema "Endelea Kaka, sisi hatutaki kukaa hapa mpaka usiku." Kasa Mliaji akaendelea akasema "Sisi tulifundishwa vizuri, tena tumekwenda kila siku chuoni." Elisi akamatiza maneno akasema "Usiwe na kiburi Bwana Kasa, mimi pia nakwenda kila siku chuoni." Kasa Mliaji akauliza "Ume-fundishwa lugha na ngoma ?" Elisi akajibu "Najifunza kuandika na kusoma." Kasa akaitikia "Kwetu sisi tulifundishwa kukandika na kuchoma, halafu namna mbalimbali ya Hesabu, ndizo: Haki, Kudanganya, Kubiidi-sha, na Karamu." Elisi akasema "Maneno

yako ni kama mafumbo ! Habari za masomo mengine ?" Kasa Mliaji akasema "Tumesoma 'Kiburi cha thamani ' (Habari za zamani)." Mbuzi akasema "Basi Kasa ! Sasa tuambie kidogo habari ya machezo ya shule."

SURA X

NGOMA YA KAMBA

KASA akamwambia Elisi akasema “ Wewe je, umepata kukaa chini ya bahari ? ” Elisi aka-jibu “ Sijapata kufika huko hata siku moja.” Kasa akanena “ Wawajua sana Kamba ? ” Elisi akajibu akasema “ Mara moja niliwao-nj—— ! ” Akajikatiza maneno upesi, akasema “ Siwajui.” Kasa akajibu “ Kwa hiyo huwezi kujua furaha ya ngoma ya Kamba ? ” Elisi akauliza “ Ni ngoma ya namna gani ? ” Mbuzi akaeleza akasema “ Kwanza Kamba huenda pwani, tena kushikiana mikono halafu wote huogelea baharini na kurudi.” Elisi akatabasamu akasema “ Ngoma nzuri sana ! ” Kasa akaondoka akasema “ Twende. Tutakuonyesh. Wanyama wawili wakasimama, wakashikiana mikono wakaanza kuchezacheza katika mchanga.” Wakamtisha sana Elisi, mana miguu yao ilikuwa mikubwa, tena walikuwa hawachezi sawasawa. Ilikuwa hakuna ngoma lakini Kasa Mliaji aliimba kwa upole na huzuni; Hivi:

KEY E

{| — : s.f | m.m : s.s | d'.d' : s.s | m.m : s.s |
 Che-wa a-mwa-mbia Ko-a, Ta-fa - dha-li ka-sa

{| d'.d' : s. f | m.m : s.s | d'.d' : d'.d' | t.s : l.r |
 mwen-do, Nyu-ma yan-gu Pa-pa mku-bwa, ni-a ya-ke si ya

{| s . s : - .s | l.l : r'.r' | s.s : d'.d' |
 pen - do, Ta - za-ma ka-ma Kam-ba wo-te

{| f.f : t.l | s : l.m | s.f : s.r | f.m : r.d |
 wa-me-tan-gu - lia, Wo-te wa-na-che-za pwa-ni, na n-

{| m.m : r.d | r : s.,s | m.m : s.s | d'.d' : s.s |
 go-ma na-si - ki - a. Wa - we-za che-za 'we-za che-za

{| m.m : s.s | d' : s | m.,m : s.s | d'.d' : s.m |
 'we-za che-za na - si, 'we-za che-za 'we-za che-za

{| f .l : s .s | s :— .s | s :— ||
 'we - za che-za na - - si

Chewa amwambia Koa, “ Tafadhali kaza mwendo,

Nyuma yangu Papa mkubwa, nia yake si ya pendo,

Tazama kama Kamba wote wametangulia,
 Wote wanacheza pwani, na ngoma nasikia.

Waweza cheza 'weza cheza 'weza cheza nasi.
 Waweza cheza 'weza cheza 'weza cheza
 nasi.

Tukitupwa baharini tutao gelela sana,”
 Koa akatetemeka, akasema “ La ! Hapana.

Itakuwa mbali mno, tena haiwezekani,
Nenda peke yako Chewa, nitakungoja pwani.

Siwezi cheza 'wezi cheza 'wezi cheza nanyi
Siwezi cheza 'wezi cheza 'wezi cheza nanyi."

Samaki akasema "Pana pwani mpya ng'a-mbo,"

Haya ! Jipe moyo Koa, sisi sote hatujambo;

Mbali na Afrika ni karibu Bara Hindi
Njoo, kacheza Koa, usipige we mapindi.

Waweza cheza 'weza cheza 'weza cheza nasi,
Waweza cheza 'weza cheza 'weza cheza nasi."

Walipokuwa wamekwisha kucheza Elisi akawashukuru akasema "Asanti sana rafiki zangu, na sasa mmechoka, kaeni, na mimi nitawahadithieni matokeo ya leo, tangu asubuhi. Jana nilikuwa mtoto mwengine, kwa hiyo ni bora nianze hadithi yangu tokea alfajiri leo." Elisi akasimulia matokeo yake, toka alipomfuata Sungura Mweupe katika pango lake na mpaka mwisho. Alipokuwa akihadithia jinsi alivyo- mtiisha Mdudu kwa kusoma shairi, Kasa aka-vuta pumzi akasema "Haya ni mambo ya ajabu. Sasa jaribu tena kusoma mashairi. Simama. Funga mikono nyuma. Useme shai-

ri la ' Ni sauti ya mvivu ' na beti zifuatazo.' Elisi akasema kimoyomoyo " Viumbe hawa wanitiishe ! Ni kana kwamba niko chuoni !" Akaondoka akafunga mikono akasoma :

KEY F.

- {| s:s:s | m:m:m | f:f:f | r : r : r .r | m : m : m | d:d:d |
Ni-na-si-ki-a sa-u-ti ya Kam-ba " Ni-me-pi-kwa za-i-di, ta-
- {| r : r : r | t : t : t | d : d : d | l : l : l | r : r : r | s : s : s .s |
-za-ma ma-gamba! Me-kun-du ka-bi-sa! 'si-ka-e mi-le-le, Ni-on-
- {| l : t : d | t : d : r | m : f : s | s : s : 1 | t : t : t | s : s : s |
-do-ke ka-ti-a su-ka-ri ny-we-le." Ka-ti-ka m-cha-nga naam
- {| 1 : 1 : 1 | fe:fe:fe | s : s : s | m : m : m | f : f : f | r : r : r |
a - li - ji - ta - pa, Na A - ki - dha - ra - u ma - ta - ya ya Pa - pa. La -
- {| m : m : m | d : d : d | r : r : r | t : - : t |
- ki - ni wa - ka - ti wa ma - ji ma - ku - - u
- {| d : d : d | l : l : l | t : l : t | m : - : - ||
A - li - sa - ha - u u - ho - da - ri huu.

Ninasikia sauti ya Kamba
" Nimepikwa zaidi, tazama magamba !
Mekundu kabisa ! 'sikae milele,
Niondoke katia sukari nywele."

Katika mchanga naam alijitapa,
Na akidharau mataya ya Papa.
Lakini wakati wa maji makuu
Alisahau uhodari huu.

Mbuzi akasema "Nilipokuwa mtoto mimi nili-jifunza kusoma maneno haya, kwa moyo, bali wewe umeyasoma vibaya!" Elisi hakujibu, akajikumbata akatazama bahari akafikiri sana juu ya matendo yake, na usahafulivu wake. Alikuwa amefadhaika.

Mbuzi akasema "Endelea mwanangu, sasa soma ubeti wa pili, maneno ya kwanza ndiyo 'Niliona, njiani.'" Elisi hakuthubutu kuktaa. Akasoma hivi:

Niliona njiani, nilipongoja,
Chui na bundi wakila pamoja;
Mnyama 'kaguna, akala kwa pupa
Nyama, mchuzi na hata mifupa.
'Kamwambia Ndege 'Umekula zamani,
Posho lako mwenzangu ndilo sahani;
Na kwa ukarimu nakupa kijiko;
Mali yangu ni kisu na uma. Na mwiko
Wangu si bundi. Kwa ghafula ali-
Mla Bundi na chumvi kwa meno makali.

Mbuzi akasema "Basi! Sisi hatuwezi kufahamu hata neno moja, eleza." Elisi aka-jibu "Siwezi kueleza." Mbuzi akaondoka aka-sema "Vema! Tucheze tena. Au labda uta-penda kusikia wimbo wa Kasa Mliaji?" Kasa akacheka akafikiri ya kuwa alikuwa amesi-fiwa, Mbuzi akasema "Uimbe wimbo wa

chakula Kaka.” Kasa Mliaji akavuta pumzi akaimba:

KEY C.

{| d :r | d :m | m :- | r :d | r :d | :- | d :r | d :m | m :- | r :d |
Twen-de mwe-nza-ngu, s-a-sa saa Tu-le cha-ku-la, chaa

{| r :d | :- | m :f | m :s | s :f | m :f | m :- | : | s :t, | t, :t, | d :r | r :d |
ku-faa, I-ko na-fa-si na.. wa-saa Tu-le cha-ku-u-la cha ku-

{| d :- | - :- | d :m.m | d :m.m | s.d :r | s :f | m :r | d : ||
faa. Cha ku-faa, cha ku-faa, Tu-le cha-ku-la cha ku-faa.

Twende mwenzangu, sasa saa
Tule chakula, njoo kukaa,
Iko nafasi na wasaa
Kula chakula cha kufaa.
Cha kufaa, cha kufaa.
Kula chakula cha kufaa.

Sisi mwenzangu mashujaa,
Nasi twaona njaa njaa.
Tusitandike kitambaa,
Tule chakula cha kufaa
Chakula kizuri cha kufaa
Tule chakula cha kufaa.

Mbuzi akapaza sauti akasema “ Tuitikie ! ”
Wote wakawa katika kuitikia wakiimba “ Tule
chakula cha kufaa.” waliposikia sauti mbali
kidogo, wakanyamaza wakasikiliza, halafu wa-
kamwona Askari mmoja ambaye alikuwa aki-

zitangaza amri za Mfalme Mzunguwanne. Tangazo lenyewe likuwa hili: "NJOONI WOTE ! HUKUMU KUU NI TAYARI. NJOONI. NJOONI." Mbuzi akamshika Elisi mkono akasema "Twende."

Elisi na Mbuzi wakaenda pamoja kwa haraka; lakini Kasa Mliaji hakuondoka, akaendelea kuimba na kutoa machozi.

Elisi alimsikia kwa mbali akiimba:

Chakula kizuri cha kufaa
Tule chakula cha kufaa.

SURA XI

MWIZI WA MAANDAZI

WALIPOKUWA wamefika Bomani Elisi na Mbuzi walimwona Mfalme Mzunguwanne wa Kopa, na Malkia Mzunguwapili wa Kopa, walikuwa wamekaa penye viti vyao vya enzi, na mbele yao mkutano mkubwa wa viumbe.

Mjanja Mzunguwatatu wa Kopa alikuwa amefungwa kwa minyororo, naye alikuwa amesimama kati ya Askari wawili.

Sungura Mweupe alikuwa akisimama, penye kiti cha enzi cha Mfalme, alikuwa akishika tarumbeta na cheti.

Katikati kabisa ya Boma palikuwa na meza, na juu ya meza ilikuwa sahani kubwa yenye maandazi.

Mfalme alikuwa mwamuzi, na alikuwa amevaa kofia ya ujaji na juu ya kofia ile, amevaa taji. Penye baraza ndogo wakakaa viumbe thenashara, ambao walikuwa wakiandika

katika vibao vyao kwa bidii. Elisi akamwuliza Mbuzi akasema “Wanaandika nini?” Mbuzi akajibu “Wanaandika majini yao wasiyasahau.” Elisi akasema “Wapumbafu!”

Sungura Mweupe akapiga sana tarumbeta, akatangaza kwa sauti kuu akasema “Nyamazeni watu wote.”

Mfalme akavaa miwani akatazamatazama, apate kuona ya kwamba wote walikuwa wametulia.

Elisi akavitazama vibao vya viumbe thenashara. Akacheka sana hawakujuua hata mmoja kuandika sawasawa. Elisi akasema kimoyomoyo “Lakini hawa si binadamu. Nao-na mjudi mmoja, panya mmoja, chura mmoja, bata, kuku, kenge, komba na wengineo, si aja-

bu kubwa ya kuwa hawajui kuandika.” Mfalme akapaza sauti akasema “Soma mashtaka.” Sungura Mweupe akapiga tarumbeta mara tatu akatangaza mashtaka, akasema “Malkia alipika maandazi,

Na yalikuwa mazuri bila shaka,
Akaja mwizi alfajiri sana,
Na aliyaondoa kwa haraka.”

Mfalme akamwambia wathenashara “Fikirini sana.” Sungura Mweupe akapiga tena tarumbeta akasema “Mshahidi wa kwanza simana.” Mshahidi wa kwanza alikuwa Mwuza Kofia. Akasimama, akakaribia kidogo kiticha enzi, nyuma yake wakaja Kobe na Komba. Mwuza Kofia alikuwa akishika kikombe na kipanda cha mkate, akawasujudia sana Mfalme na Malkia, akasema “Niwieni radhi Bibi na Bwana, lakini nilikuwa sijaisha chakula cha jioni nilipoitwa nanyi.” Mfalme akasema “Shauri hili mbaya; kwa sababu gani hujaisha kula ? Ulianiza kula lini ?” Mwuza Kofia akamtazama Kobe akasema “Tulianza kula chakula cha jioni terehe 14 Machi.” Kobe akasema “La ! Terehe 15 Machi.” Komba akajibu “La ! Ilikuwa 16 Machi.” Mfalme akawaambia wathenashara “Andikeni maneno haya.” Viumbe wakaandika zile terehe tatu, wahazihesabu wakaandika jumla kana kwamba zilikuwa shilingi na senti.

Mfalme akamwambia Mwuza Kofia akasema "Vua kofia yako." Mwuza akajibu "Si kofia yangu." Mfalme akapiga uruzi akasema "Umeiiba?" Akawaambia wathenashara "Andikeni." Mwuza Kofia akaeleza kwa haraka akasema "Mimi mchuuzi, dukani mwanangu ziko kofia nyingi sana, lakini si zangu za kucaa, naziuza tu." Kwa ghafula Malkia akavaa miwani, akamtazama sana Mwuza Kofia.

Huyo, alipoona kuwa Malkia alikuwa akimtazama alitetemeka kwa hofu. Mfalme akasema "Toa ushahidi, wala usiogope ili nisikukate kichwa sasa hivi." Mwuza Kofia akazidi kute temeka na kubabaika, na katika kufadhaika kwake alikimegua kikombe badala ya mkate.

Wakati ule ule Elisi aliona ajabu mwilini mwake, baadaye alifahamu ya kwamba alikuwa akiongeza tena urefu; akawaza kuwa afa-

dhali atoke Bomani, lakini halafu aliona ni heri azidi kukaa, kama ikiwapo nafasi. Komba alikuwa amekaa karibu na Elisi akasema "Usinisukume mwanangu, sioni wasaa hata wa kuvuta pumzi!" Elisi akajibu kwa unyenyekevu, akasema "Sina budi nikusukume, sababu mimi naongezeka urefu." Komba aka-sema "Huna ruksa kuongeza urefu hapa." Elisi akajibu "Wewe unaongezeka pia." Komba akaondoka akasema "Najua sana, lakini mimi nakua kwa pole pole, si kama wewe, kwa haraka sana." Komba akamwacha Elisi aka-kaa mahali pengine. Komba na Elisi walipo-kuwa wakisemezana; Malkia alikuwa anazidi kumtazama Mwuza Kofia; akamwambia Askari mmoja akasema "Niletee karatasi yenyе majina ya waimbaji wa machezo ya terehe 13 Machi." Aliposikia maneno haya Mwuza Ko-fia akazidi mno kutetemeka mpaka viatu vyake vikamtoka miguuni; Mfalme akasema "Toa ushahidi mara moja." Mwuza Kofia akajibu akasema "Uwe na rehema, mimi maskini, sina akili." Mfalme akapiga kofi akasema "Nenda zako. Mjinga." Mwuza Kofia akajibu "Nipe ruksa kwanza niishe kula chakula cha jioni." Alipokuwa akisema Malkia alikuwa akilitafuta jina lake katika majina ya waimbaji. Mfalme akasema kwa upole "Mwuza Kofia we, nenda zako." Malkia akapaza sauti akasema "Mka-te kichwa huko nje. Huyu ndiye aliye-

mwua Nafasi zamani kidogo.” Mwuza Kofia hakukaa kuyasikia maneno haya, akaviacha viatu Bomani, akakimbia kwa haraka kama umeme hata hakuweza kukamatwa na Askari. Mfalme akaondoka akasema kwa sauti kuu akinena “Mwita mshahidi wa pili.” Mshahidi wa pili alikuwa Mpishi wa Mama Mkubwa; alikuwa amechukua chupa ya pili pili. Mfalme akamwambia “Toa ushahidi wako.” Mpishi akajibu “Sitaki.” Sungura Mweupe akamwambia Mfalme akasema “Lazima umshurutishe aseme.” Mfalme akapiga chafya akafunga mikono akamtazama sana Mpishi akasema “Maandazi yalitengenezwa kwa kitu gani ?” Mpishi akajibu “Yalitengenezwa kwa pili pili.” Komba akaondoka akasema kwa sauti nyembamba “Yalitengenezwa kwa asali !” Malkia akanong’ona akasema “Akawte kichwa yule Komba.” Wote wakasimama wakapiga mbio huko na huko, wakajaribu kumkamata Komba; ilikuwa ghasia kabisa Bomani, lakini watu walishindwa. Komba akapanda darini. Watu wote walikuwa wamechoka, wakapumzika, na kumbe Mpishi naye alikuwa ametoroka ! Mfalme akasema “Hai-dhuru, mwite mshahidi mwingine.” Akamwambia Malkia kwa sauti ndogo akasema “Tafadhalii mpenzi, wewe umwulize mshahidi huyu, kichwa kinaniuma.”

Elisi akamtazama Sungura Mweupe, aliye-

kuwa akitafuta jina la mshahidi wa tatu katika cheti chake. Sungura Mweupe akasimama wi-ma, akapiga sana tarumbeta mara tatu, aka-sema kwa sauti kuu:

“ ELISI.”

SURA XII

USHAHIDI WA ELISI

ELISI alishtuka sana kusikia jina lake likitajwa; lakini akasimama mara akaitikia "Sa!" Kwa sababu ya urefu wake mkubwa akaangusha baraza ya wathenashara. Akafadhaika sana akasema "Niwieni radhi, niwieni ra-

dhi!" Akawasaidia wanyama kutengeneza tena meza, na kutafuta vibao vyao na kalamu zao.

Wote walipokuwa tayari Mfalme alimwuliza Elisi akasema "Unajua nini katika mambo haya?" Elisi akajibu "Sijui kitu." Mfalme akawaambia wathenashara akasema "Andikeni 'Hajui kitu.'" Mfalme akamtazama Elisi akafadhaika akatoa kitabu kidogo katika mfuko akasoma, akakirudisha mfukoni, akamtazama tena Elisi akasema "Sikilizeni. Amri ya arobaini na nne ya Boma hili ndiyo: 'Wote wenye urefu kupita mnazi wafukuzwe Bomani.'" Wote wakamtazama Elisi. Kijana akasema "Urefu wangu si wa kupita mnazi." Mfalme akajibu "Ni kupita minazi miwili." Elisi akasema "Sitaondoka. Hii si amri ya tangu zามani, umeizua sasa hivi katika haja yako?" Mfalme akajibu akasema "Ni amri ya kale kupita zote kitabuni." Elisi akacheka akasema "Ikiwa hivyo, basi sharti iwe ya kwanza, nawe ulikuwa ukitazama katika ukarasa wa mwisho kitabuni." Mfalme hakujibu, akafadhaika kabisa, akaondoka katika kiti chake cha enzi, akapaza sauti akasema "Wakubwa wa Baraza wakate shauri." Malkia Mzunguwapili akaondoka akamwelekeza kwa kidole Mjanja, aliyekuwa mfungwa, akasema "Kwanza mkate kichwa huyu." Elisi akasema "Hapana Mama, Kwanza hukumu, halafu kuuawa, ikiwa

amestahili.” Malkia akanong’ona akasema “Nyamaza we.” Elisi akajibu “Siwezi ku-

nyamaza.” Malkia akanong’ona akasema Kwa sauti kali akanena “Mkate kichwa Elisi !”

Elisi akawatazama Askari akatabasamu kwa-ni hakutokea hata mtu mmoja wa kutimiza amri za Malkia.

Elisi akajitazama, akaona kuwa urefu wake ulikuwa kama zamani, kama mtoto wa nchi wa Afrika. Akawatazama wenyeji wa Nchi wa Ajabu akasema: "Siwaogope . . .

NINYI NYOTE KARATA TU.

!!!!!!!!!!!!!!

Kwa maneno haya karata zote zikaruka he-wani zikampiga usoni Elisi.

Yeye akafumbua macho, akapiga yowe. . . .

AKAAMKA.

!!!!!!

Alipokuwa macho akajiona, na kumbe aliku-wa amelala chini ya mwembe ! Dada yake alikuwa amekaa karibu akimfukuzia mdudu aliyekuwa ametambaa usoni, akasema "Amka Elisi mwanangu, umelala sana." Elisi aka-ndoka akajinyosha akasema "Kweli ! Tena nimeota sana." Akamsimulia Dada habari za ndoto yake.

Alipokwisha kuhadithia ndugu yake aka-mwambia "Twende mwanangu, Mama ana-twanga, chakula cha jioni ni karibu tayari, na Dina anakulilia."

MWISHO.

and to bind a book of such a size as this in cloth
and leather is a task which requires a great deal of
skill as well as time. We have made
use of the best materials, and we hope you will
find our work worthy of your examination. We
are April 10th A.D. 1855. We are
the Authors & Publishers "Swindon."

PRINTED IN GREAT BRITAIN BY
FLETCHER AND SON LTD NORWICH

